JEZSUITÁK TEGNAP ÉS MA

Jézus Társasága Magyar Rendtartománya 1993

JEZSUITÁK TEGNAP ÉS MA

JEZSUITÁK TEGNAP ÉS MA

« Illő lenne, hogy a II. vatikáni zsinat szellemében kellőképpen felmérjük — kiértékeljük azt a szolgálatot, amelyet ma az egyetemes egyháznak és a helyi egyházaknak teszünk, hirdetve Jézus Krisztust azoknak az embereknek, akik igazában sohasem hallottak róla, vagy csak tökéletlenül ismerik ».

(*Peter-Hans Kolvenbach*)

Kiadja
Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya
RÓMA 1993

Összeállították a szegedi novíciusok

Lektorálták *Pálos Antal*
Szabó Ferenc

A kiadást gondozta: *Szabó Ferenc*

A borítólap terve és a képanyag elrendezése
Szokoly György grafikus munkája

Készült Ugo Detti nyomdájában: Via Girolamo Savonarola 1 - I - 00195 Roma - Tel. 06/380009

Előszó

« Jezsuiták: lásd ellenreformáció ».

Térítettek, hitvitáztak, templomokat építettek, iskolákat alapítottak, felfedeztek és feltaláltak, könyveket írtak; a pápa hadserege, a ravasz diplomaták, a királyok gyóntatói; generálisuk a « fekete pápa »; « a cél szentesíti az eszközt »..., és még folytathatnánk a sort. A legtöbb embernél ezek a címszavak jelennek meg a jezsuiták kapcsán.

Tevékenységükről sokan hallottak, vannak tisztelőik, és vannak, akik félnek tőlük, ellenszenvet éreznek irántuk, de a rendet igazán kevesen ismerik. Jézus Társaságát valamiféle titokzatosság veszi körül, így tagjait gyakran csak találgatások alapján ítélik meg, s ez túlzásokhoz, félreértésekhez vezet.

Túloznak, akik dicshimnuszokat zengenek a jezsuiták műveltségéről és intelligenciájáról; túloznak, akik egyoldalúan katonás keménységüket emlegetik; túloznak, mert nem a lényeget ragadták meg.

Talán egyoldalú az a beállítás is, mely szerint a jezsuiták gőgösök, ravaszak, simulékonyak; egyoldalú, mert nem ismeri a Társaság lelkiségét és tényleges történelmi szerepét.

Jézus Társaságát Loyolai Szent Ignác alapította 1540-ben. Tagjai a szegénység, a tisztaság és az engedelmesség szerzetesi fogadalmai mellett külön engedelmességet fogadnak a Szentatyának. Nincs meghatározott munkaterületük, körülhatárolt életformájuk, hanem általában azokat a munkákat keresik, melyekre « Isten nagyobb dicsőségére » a leginkább szükség van: az egyéni lelkivezetéstől a népmissziókig, a szociális munkától a tanításig sokféle területen működnek.

1989 óta Magyarországon is újra törvényesen elindulhatott a jezsuita élet. E rövid összeállítás az elődök és a kortársak munkáját szeretné az olvasókkal megismertetni.

« Aki Társaságunkban, melyet Jézus nevéről kívánunk elnevezni, a kereszt zászlaja alatt Istenért harcot visel, és egyedül az Úrnak és a római pápának, az Ő földi helytartójának akar szolgálni, annak a tisztaság ünnepélyes fogadalma után tisztában kell lennie azzal, hogy egy olyan Társaságnak a tagja, mely különösképpen a lelkek üdvéért és a hit terjesztéséért lett alapítva a nyilvános prédikációk és Isten szavának szolgálata, a lelkigyakorlatok és a szeretetszolgálat által... mindenkinél a Szentlélek neki juttatott kegyelme és hivatásának mértéke szerint ».

(Részlet III. Pál « Regimini militantis » kezdetű alapító okiratából).

IHS = Jesus Hominum Salvator — Jézus az emberek Üdvözítője.

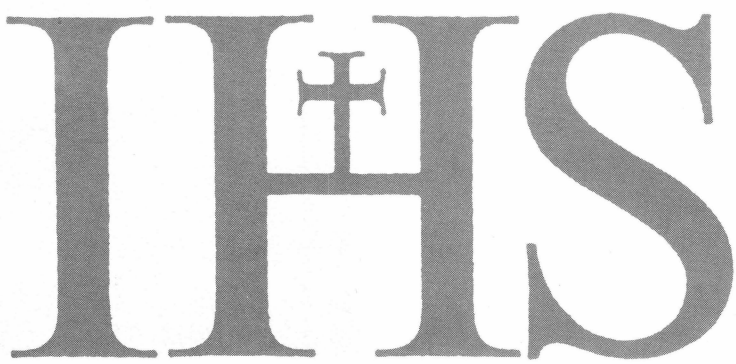

Azt mondják, hogy a jezsuiták...

« A jezsuitákkal kapcsolatban mind a mai napig figyelemre méltó véleményeket és előítéleteket hallani. Újra és újra "fekete pápának" neveznek, mintha valamiféle árnyékszentatya lennék. Alapítónk egyértelmű akarata ugyanakkor az, hogy szolgáljuk az Egyházat, ne pedig uralkodjunk felette.

Újra és újra hallhatjuk, hogy a jezsuiták alapelve: "a cél szentesíti az eszközt". Ez a megállapítás természetesen hamis. Ignác éppen azt akarta, hogy minden megengedett eszközt felhasználjunk, ami feladatunk megvalósításában előbbre visz. Az volt a szándéka, hogy eszközeink kiválasztásában merészek legyünk és leleményesek. Gyakran idézett példa erre a paraguayi jezsuita állam. Arra tettünk ott kísérletet, hogy a nincstelen indiánokat külön településeken együtt tartva megóvjuk a gyarmatosítás kizsákmányolásától. A kísérlet összeomlott, mert nem illett a világ hatalmasainak terveibe. Ma azonban másként ítél a történelem.

Nemritkán mondják azt is, hogy a jezsuiták nagyon gazdagok. Sok iskolánk és házunk szolgálja apostoli munkánkat, ez természetes. De iskolaépületek még nem tesznek valakit gazdaggá! Mindig újra hangsúlyozom azt is, hogy iskoláinknak nem csupán egy meghatározott réteg, hanem mindenki előtt nyitva kell állniuk.

Nemegyszer halljuk azt is, hogy mi jezsuiták katonás, harcos rend vagyunk. Talán az az eredete ennek, hogy Ignác az engedelmességet nagyon hangsúlyozta, és még ma is meg vagyunk győződve arról, hogy ez tevékenységünk végzéséhez igen lényeges. De engedelmességünknek nem sok köze van egy katonás merevséghez. Engedelmességünk Krisztusnak szól, aki minket meghívott, és akit testvéreiben szolgálni szeretnénk.

Minden további nélkül elismerem, hogy a jezsuiták hibákat is elkövettek. De úgy gondolom, nem ez a legfőbb oka az irántuk érzett előítéleteknek és ellenségességnek. Tudjuk: aki magát egyértelműen elkötelezi valami mellett, és minden erejét ennek szenteli, annak számolnia kell a gyanusítgatással és az üldözéssel. Maga Krisztus is megtapasztalta ezt, és nem tartjuk szerencsétlenségnek, ha sorsunk az övéhez hasonlít ».

Pedro Arrupe S.J. a Jézus Társasága általánosrendfőnöke 1965-1983.

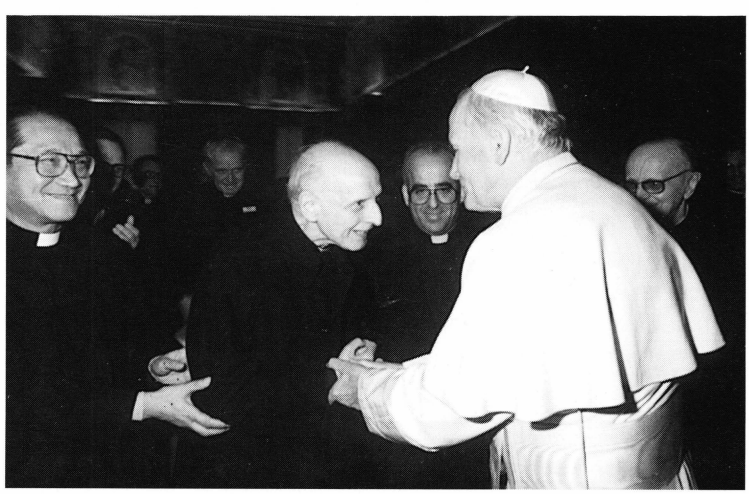

II. János Pál pápa köszönti a beteg P. Pedro Arrupe jezsuita generálist (1982.7.27).

A jezsuita ma

"Ha tehát akár korunk embereinek szükségleteit nézzük, akár a külön karizmára gondolunk, amely a Társaságot létrehozta, akár azt igyekszünk megtudni, mi Jézus legbensőbb mondanivalója számunkra külön és együttesen, ugyanarra a következtetésre jutunk, ti. hogy a jezsuita ma olyan férfi, akinek küldetése van arra, hogy magát teljesen a hit szolgálatára és az igazságosság előmozdítására szentelje, életközösségben, közös munkában és áldozatban társaival, akik a keresztnek ugyanazon zászlaja alá gyülekeztek Krisztus Helytartója iránti hűségben egy emberibb és egyben istenibb világ építésére.

Bensőségesen elismerve teljes méltatlanságunkat ekkora küldetésre, és egyedül Isten szeretetében és kegyelmében bízva, mindnyájan együtt mondjuk a Szent Ignáctól ránk maradt imát:

Vedd, Uram, fogadd el egész szabadságomat,
emlékezetemet, értelmemet és egész akaratomat,
mindazt, amim van, és amivel rendelkezem.
Te adtad nekem mindezt,
Neked, Uram, visszaadom.
Minden a Tiéd:
rendelkezz vele teljesen akaratod szerint.
Csak szereteted és kegyelmed add nekem,
mert ez nekem elég!

(A 32. általános nagygyűlés határozataiból 2,31).

VI. Pál pápa fogadja a 32. rendi nagygyűlés tagjait; a jobb oldalon P. Ádám János provinciális látható (1975. márc. 8).

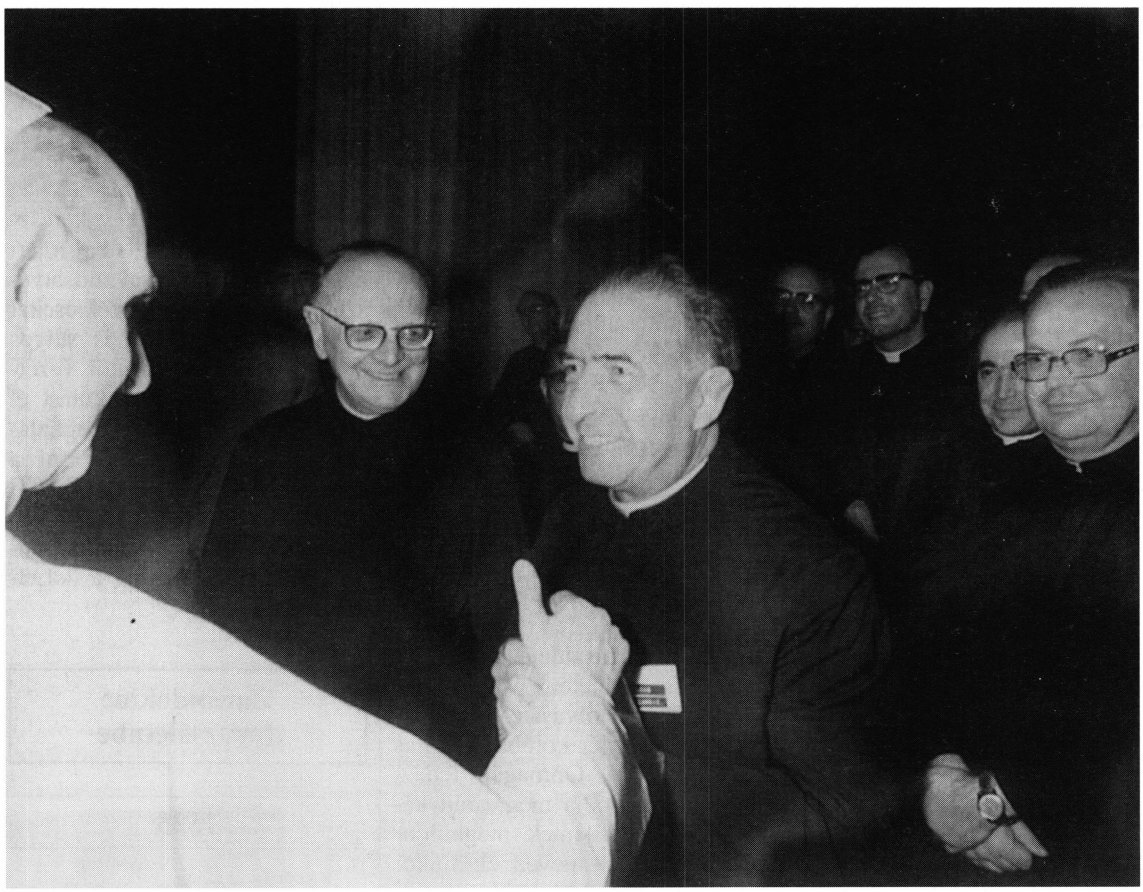

Loyolai Ignác 1491-1556

Szent Ignác felújított római szobáinak egyik falfestménye.

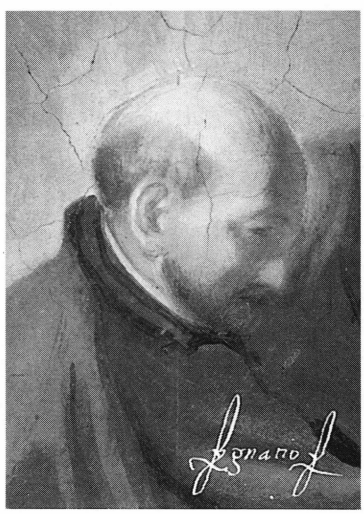

Származás és világi karrier

1491

Tizenhárom gyerekes nemesi családban született legkisebbként, az észak-spanyolországi Loyolában.

1506

Avilában Katolikus Ferdinánd király főszámvevőjének szolgálatába áll apródként.

1517

Ignác a najerai hercegnek, Navarra alkirályának szolgálatába szegődik.

Újrakezdés Loyolában

1521

Május 20: A franciák által ostromolt pamplonai erődítmény védelmében két lábára súlyosan megsebesül. Két hét múlva súlyos állapotban, hordágyon szállítják Loyolába. Itt több sebészeti beavatkozást hajtanak végre rajta.

Június 28: Halálos betegként Szent Péternek ajánlja magát, amikor hirtelen javulás áll be állapotában.

A lábadozás ideje alatt « Jézus Krisztus életét » és a « Szentek életét » olvassa. Magába-száll, és megtér korábbi világias életmódjából. Önmagán fedezi fel és tapasztalja meg, amit később a « szellemek megkülönböztetésének » nevez el: mikor származik Istentől a belső sugallat, és mikor a gonosztól. Ignác elszánja magát Krisztus követésére, s Jeruzsálembe akar zarándokolni.

Montserrat és Manresa

1522

Február végén elbúcsúzik otthonától. Tisztasági fogadalmat téve elzarándokol a montserrati bencés kolostorba, ahol életgyónást végez. Gyümölcsoltó Boldogasszony előestéjén előkelő ruháját egy szegény embernek ajándékozza, és fegyvereit az oltár mellé akasztja. Az egész éjszakát imádságban és virrasztásban tölti a montserrati Miaszszonyunk kegyképe előtt.

Március 25: Ignác visszahúzódik egy Manresa nevű helységbe, hogy « néhány dolgot feljegyezzen ». A szentek utánzásában kemény és nehéz aszketikai gyakorlatoknak veti alá magát, hosszú időt töltve imádkozással egy barlangban. Nehéz lelki vívódásokon megy keresztül, melyeket csak Isten iránti alázatos magatartással tud átvészelni. A kemény vezekléseket egészsége megsínyli, és súlyos betegségbe esik. Istentől vezettetve újabb belső átalakulást él át, s ez egész életére meghatározó lesz. Ekkor hagy fel a remeteélettel, és apostolkodni kezd. Nagy misztikus kegyelmeket kap: saját tapasztalatain gondolkozva elkezdi írni a « Lelkigyakorlatokat ».

Zarándoklat Jeruzsálembe

1523

Február 18: Útra kel Barcelonába, hogy onnan továbbutazzon Jeruzsálembe.

Március: Itália felé hajózik. Virágvasárnap érkezik meg Rómába. VI. Hadrián pápai áldásával elindul a Szentföldre.

Szeptember 4: Megérkezés Jeruzsálembe. Meglátogatja a szent helyeket, és úgy követi Krisztus lépteit, mintha társa lenne, hogy ezáltal azonosuljon Vele. Habár Palesztinában szeretne maradni, megparancsolják neki, hogy térjen vissza Európába.

Barcelona

1524

Visszatér Barcelonába, és tanulmányokat folytat, hogy « segítsen a lelkeknek ». 33 évesen beül gyerekek közé latint tanulni.

Összetűzések Alcalában

1526

Március: Az alcalái egyetemre megy, ahol néhányan társául szegődnek.

1527

Április: Tanítása ellen felmerült gyanú miatt letartóztatja az inkvizíció. Szabadon bocsátásakor megtiltják neki, hogy nyilvánosan prédikáljon, míg további négy évet nem tanul.

Tanulmányok Párizsban

1528

Február 2: Megérkezik Párizsba, hogy az ottani egyetemen folytassa a tanulmányait. Párizsban újabb üldözésben van része. Diáktársai köréből többen követni kezdik életmódját.

1534

« Lelkigyakorlatai » által Ignác továbbadja társainak apostoli terveit.

Augusztus 15: A Montmartre-on Ignác és hat társa, Pierre Favre, Francisco Xavier, Diego Laínez, Alfonso Salmerón, Nicolás Bobadilla és Simón Rodríguez ígéretet tesz, hogy szegénységben élnek, s Jeruzsálembe mennek, « hogy életüket a lelkek javának szolgálatában töltsék ».

1534. aug. 15-én Ignác és hat társa fogadalmat tesz Párizsban a Montmartre-negyed egyik kápolnájában. A szentmisét Pierre Favre mutatta be.

Velence

1535

Március 14: Ignác filozófiából magiszteri fokozatot szerez, és Velencében folytatja teológiai tanulmányait.

Úton Róma felé

1537

Életüket szegénységben és apostolkodva élik, ahogy ezt a Montmartre-on megfogadták, és ispotályokban (kórházakban) szolgálnak.

Április: Ignác társai Rómába mennek. A pápa áldását adja szándékukra, hogy a Szentföldre zarándokoljanak.

Június 24: Ignácot és társait pappá szentelik.

A Velence és török között kitört háború miatt a jeruzsálemi zarándoklat lehetetlennek tűnik. A társak Itália különböző városaiban az erkölcsök megreformálására buzdítanak prédikációikban.

November: Ignác Fáberral és Laínezzel útra kel Rómába.

La Storta kápolnájában, pár kilométerre az Örök Várostól, Ignác látomásban részesül, amely mindannyiuk számára nagy jelentőséggel bír: Istennek szolgálnak azáltal, hogy Krisztustól küldetést kapnak az emberek segítségére. Éppen ezért « Krisztus földi Helytartójának » teljesen rendelkezésére akarnak állni. Rómában fokozzák apostoli tevékenységüket, ami újabb üldöztetéseket eredményez.

1538

November: A Velence és a török között dúló háború miatt a jeruzsálemi zarándoklat lehetetlenné vált. Ezért a társak mindnyájan Rómában gyűlnek össze és a pápa rendelkezésére bocsátják magukat.

Karácsony: Ignác újmiséje a római « betlehemi jászol » előtt.

1539

Hosszas megfontolás után a csoport elhatározza, hogy együtt maradnak, és megalapítják a « Jézus Társaságát ». Minden tekintetben az apostolok küldetését szeretnék követni: Jézus helytartója küldje őket apostolkodásra, teljes szegénységben.

1540

Március: Xavéri Ferenc mint az első jezsuita misszionárius elutazik Távol-Keletre.

Szeptember 27: III. Pál pápa jóváhagyja a Jézus Társaságát « Isten szolgálatára és a lelkek segítségére ».

A Generális

1541

Április közepén Ignácot választják a Társaság első általános elöljárójává.

Ignatius de Loyola aláírása.

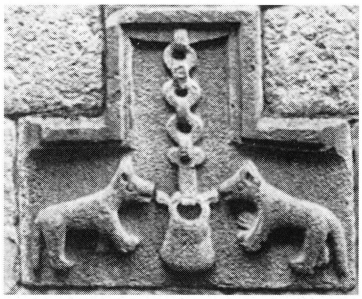

A Loyola-család címere: láncon függő üst, mindkét oldalt egy-egy ágaskodó farkas egymással szemben. Az üst a baszk nemesek jelvénye volt.

Április 22: A Szt. Pál-bazilikában teszi le az első tíz jezsuita ünnepélyes fogadalmait, köztük a negyedik fogadalmat, a pápának való engedelmességet az apostoli küldetések vállalásában.

1542

Ignác megkezdi az első jezsuita kollégiumok és egyetemek alapítását. A társak száma folyamatosan gyarapszik.

1543

Ignác különböző intézményeket létesít a szegények, a megtért utcanők és más hátrányos helyzetűek számára.

1544

Ignác néhány hónapig ismét beteg. Lelki naplója ebből az időből misztikus élményekről tanúskodik. Apostoli munkája mellett nagy számú levél megírására vállalkozik, és az egyre növekvő és terjedő Társaságot kormányozza.

1546

Ketten az első társak közül, P. Laínez és P. Salmerón, mint pápai teológusok vesznek részt a tridenti zsinaton.

1548

Július 31: A « Lelkigyakorlatok » pápai jóváhagyása.

1550

Ignác befejezi a rendalkotmány szerkesztését misztikus megtapasztalások közepette.

1552

December 2: Xavéri Ferenc halála Szancsan szigetén (Kanton, Kína).

1555

Október 22: Ignác befejezi önéletrajzának diktálását « a zarándok » útjáról.

1556

Már több mint 1000 jezsuita működik az egész földön.

Július 31: Ignác meghal Rómában.

1622

Március 12: XV. Gergely pápa szentté avatja Ignácot.

La Storta falu (a bollandisták szerint), Róma előtt a Via Cassián.

A Zarándok vallomásaiból

A Konstitucióka t író Szent Ignác kezе; részlet egy festményről (1622). Az O.A.M.D.G. rövidítés Szent Ignác és a jezsuiták jelmondatának kezdőbetűiből áll: Omnia ad majorem Dei gloriam: Mindent Isten nagyobb dicsőségére! — A Societas Jesu, *Jézus Társasága latinul. Rövidítését — S.J. — a jezsuiták nevük mellett használják.*

A loyolai várkastély falmaradványa, háttérben a Szent Ignác-bazilika.

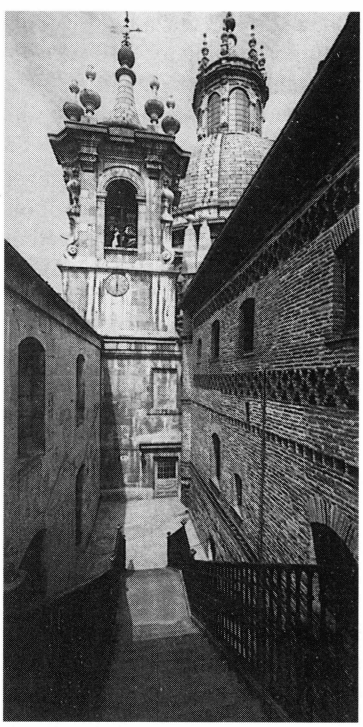

« Huszonkilencedik életévéig a világ hiúságainak hódolt, és különösen a fegyverforgatásban találta kedvét. Azt az erős és hiú kívánságot táplálta, hogy hírnevet szerez magának. Ezt be is bizonyította, mikor egyik várban tartózkodott, melyet a franciák ostrom alá fogtak. Míg a többiek mind úgy vélekedtek, hogy meg kell adniok magukat azzal a kikötéssel, hogy nem esik bántódásuk mert világosan látták, hogy védekezésük úgyis hiábavaló, ő annyi ellenérvet hozott fel a várparancsnok előtt, hogy rá tudta venni arra, hogy a védekezést az összes lovagok ellenére is folytassák, kik feltüzelve hősies bátorsága által szintén ráálltak.

Midőn a nap felvirradt, melyen a támadás kezdetét várták, egyik bajtársának megvallotta vétkeit. Az ostrom már huzamos ideig tartott, ekkor az egyik mozsárágyú golyója úgy találta a lábát, hogy teljesen szétzúzta, s mivel a golyó két lábszára között hatolt át, a másik lábát is súlyosan megsebesítette ».

« Mihelyt jól érezte magát, kérte hozzátartozóit, adjanak neki néhány könyvet, hogy idejét töltse velük. De abban a várban nem volt olyanfajta könyv, amilyeneket olvasni szokott, így azután Krisztus életét és a szentek életéről szóló könyvet adták neki.

Minthogy gyakran forgatta ezeket a könyveket, lassanként megkedvelte tartalmukat.

Mialatt a mi Urunk és a szentek életét forgatta, hosszasan elmélkedett az olvasottakról, és mondotta magában: "Hátha én is megtehetném azt, amit Szent Ferenc tett, és Szent Domonkos cselekedett?"

Egyik-másik résszel röviden végzett, ha így látta jónak. Mindig a nehéz és kemény feladatokra szánta el magát. Valahányszor ilyen elhatározásokat tett, belsejében mintegy előre érezte azt a könnyedséget, melylyel megvalósításuk jár. Tervezgetései után gyakran mondotta önmagában: "Szent Domonkos ezt tette, tehát nekem is meg kell tennem; Szent Ferenc ezt vitte véghez, én is meg fogom cselekedni" ».

A Társaság tevékenysége a történelem folyamán

A Lelkigyakorlatok könyve 1548-as első latin kiadásának címlapja.

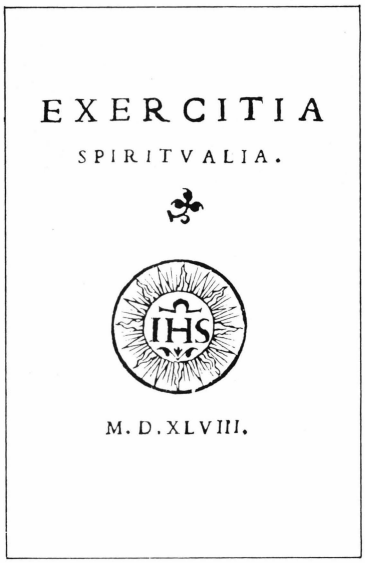

Canisius (Kaniziusz) Szent Péter, a németek apostola.

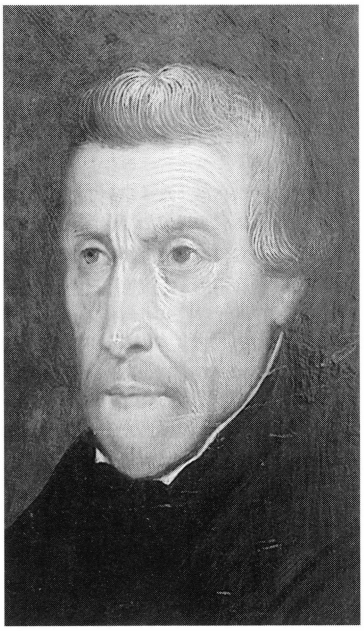

A lelkek gondozása

A megtéréshez és az új élet kezdéshez az egyes emberek életében Ignác számára a legeredményesebb eszközök a **lelkigyakorlatok** voltak. Társai átvették tőle a lelkigondozás ezen eszközét, és mindenütt felhasználták, ahová csak eljutottak. A lelkigyakorlat azonban nem volt mindenki számára alkalmazható, hisz Ignác maga is csak olyanoknak adta, akik Isten iránt nagy elkötelezettséget mutatva készen álltak arra, hogy a teljes, egy hónapos lelkigyakorlatot végezzék el, és alapvető készséget mutattak a lelkigyakorlatban őket mozgató Isten Lelkének követésére. Így már Ignác maga elkészített egy rövid direktóriumot a szélesebb néprétegek számára.

A népmissziók

A nagyszámú résztvevő előtt megtartott népszerű előadásokon az alapvető igazságra (Fundamentum) és a belőle következő emberi felelősségre hívták fel a figyelmet. Megtérésre és a szentségek gyakori vételére buzdítottak. A tömegeket mozgató missziók és az egyéneket megszólító lelkigyakorlatok segítségével évszázadok alatt különböző országok egész vidékeit térítették meg.

Az oktatásért

Ignácnak és társainak eredeti terve a kereszténység örömhírének közvetlen hirdetése volt. Hamarosan azonban meglátták az oktatás jelentőségét, hisz az állam még nem vette magára ennek felelősségét, de a szélesebb körű képzés igénye ekkor már megmutatkozott. A régi rendek, melyek kezdettől kolostori iskolákat vezettek, és az egyházmegyék káptalani iskolái különböző okokból az igényt már nem tudták kielégíteni, míg a reformátorok kiváló iskolákkal jelentek meg Európában. Ignác rendjével ezt a hiányt akarta pótolni.

Az első nevelőintézet az indiai Goa missziójában a bennszülött hitoktatók képzésére már 1543-ban megnyílt. 1548-ban a szicíliai Messinában alapították az első jezsuita kollégiumot a világi ifjúság számára. Az ingyenes oktatást alapítványok segítségével tették lehetővé. Sokan, akik itt szerezték első tapasztalataikat az új oktatási és képzési formáról, később számos országban ennek terjesztőivé váltak, mint Kaniziusz Péter, aki a német nyelvterületen számtalan kollégium alapítója lett. Mindenünnen alapítási kérelmek érkeztek, és az iskolák száma hihetetlen gyorsasággal növekedett: 1588-ban a rend már 144 kollégiumot vezetett. A XVII. század közepére mintegy 600, a XVIII. századra 750 kollégiumban mintegy 210 000 diákot tanítottak. Magyarországon 1773-ban 19 középiskolában oktattak.

A számokon túl a minőséget jelzi, hogy az 1551-ben alapított bécsi kollégium a bécsi egyetem meghatározó része lett a későbbiekben, az 1635-ben Pázmány Péter által alapított nagyszombati pedig a pesti Pázmány, majd Eötvös Loránd Tudományegyetem alapjává.

Az oktatási rend

Az első oktatási tervet 1546-ban még a skolasztikusok, a kiképzés alatt álló jezsuiták számára állították össze. Két évre rá ezt bővítették a messinai kollégium külső tanulói számára, a párizsi egyetem mintájára. A ta-

pasztalatokat összegezve 1599-ra készült el a **Ratio Studiorum,** ami közös alapra helyezte a jezsuita kollégiumok nevelési elveit, céljait és gyakorlatát.

A tanítást és nevelést egyszerre hangsúlyozták, így az általuk meghonosított hitoktatást; a büntetés helyett a jutalmazást, a nevelői példamutatás fontosságát.

Komolyan vették Szent Ignác nevelési elvét: « Non multa, sed multum », azaz ne sokat, inkább mélyen. Ez a tananyag egységét jelentette egy főtárggyal és a hozzá kapcsolódó rokon tárgyakkal. Mint a kora-középkortól minden jelentős humanista iskolában, az első három « grammatikai » osztályban szóban és írásban a latin nyelvet sajátították el. A szabályokat és grammatikát a latin klasszikusok szövegein keresztül tanították, deduktív módszerrel. A felső tagozat « humán » osztályai elsősorban Cicero művei révén a szövegmegértést és az emlékezet fejlesztését szolgálták. A « retorikai » osztályokban a fordítást, kifejtést és elemzést tanulták a diákok. A klasszikusok olvasására épült az anyanyelvi oktatás, elsősorban latinból és görögből történő fordítás alapján. A történelmet, a földrajzot, a természettudományokat összevonva, mintegy általános műveltséget adva tanították, ugyancsak az antik írók műveire támaszkodva, a matematikát és fizikát pedig először a két-három éves filozófia keretein belül.

A tananyag egységén túl ez lehetővé tette a tanulók korának megfelelő szint biztosítását is, s a tananyag mintegy koncentrikus körökben bővült évente. Az osztályokban általában egy tanár tanított, inkább a formális képzettséget, a gondolkodás fejlesztését adva, semmint materiális tudásmennyiséget.

A magyar rentörténész, Lukács László S.J. készítette el a jezsuita rend pedagógiai dokumentumainak kritikai kiadását. A Monumenta Paedagogica S.J. VII, Kötetének címlapja látható itt, amely a Ratio Studiorum kialakulásával kapcsolatos dokumentumokat tartalmazza (1588-1616).

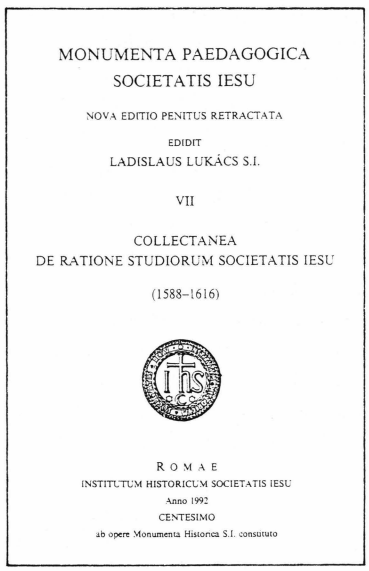
MONUMENTA PAEDAGOGICA
SOCIETATIS IESU

NOVA EDITIO PENITUS RETRACTATA

EDIDIT
LADISLAUS LUKÁCS S.I.

VII

COLLECTANEA
DE RATIONE STUDIORUM SOCIETATIS IESU

(1588–1616)

ROMAE
INSTITUTUM HISTORICUM SOCIETATIS IESU
Anno 1992
CENTESIMO
ab opere Monumenta Historica S.I. consituto

A sportra és pihenésre is nagy gondot fordítottak. A tanítást délelőtti és délutáni részre osztották, míg általában a csütörtöki szabadnapon kirándulás, játék és sport volt napirenden. Szombaton a héten tanultak átismétlésére és számonkérésére került sor.

A sajátos neveléshez tartozott a diákakadémia és az iskolai színház. Az « akadémia » egy kisebb dráma vagy egy dialógus előadásából állt.

A jezsuita dráma az erkölcsi tanítás és egyben a játék örömét szolgálta. Az általában kétórás előadások akár hétórássá is elnyúlhattak, sokszor ezernél több szereplővel. Színpadként a templom vagy egy nagyobb szabad tér szolgált, az alkalmat pedig az egyházi ünnepek adták. A drámák anyagát túlnyomórészt a Bibliából, a szentek legendáiból, gyakran középkori misztériumjátékokból merítették. A nép erkölcseinek javítására némelykor az iskákosság, az idegen szokások utánzása, a káromkodás vagy a kor szociális körülményei ellen írt darabokat játszottak. A latin szövegeket néha a felvonások közti játékokban váltotta fel a nemzeti nyelv. Mindez jó lehetőséget adott a diákoknak a latin nyelv gyakorlásán túl a nyilvános fellépések megszokására, de természetesen a vidék lelkipásztori gondozására is.

Látható, hogy előtérben a humanista nevelési eszmény állt: « *Ad eloquentiam excitare et informare ingenium* », felébreszteni a szellemet és ékesszólásra nevelni, a szó legtágabb értelmében.

Teológia

A XVI. századdal a hittudomány fordulópontjához érkezett, ugyanis a közel két évszázadon át nagy befolyásnak örvendő nominalista teológia elérkezett teljes belső elgyengüléséhez. Ennek ellenhatása részben az egyéni vallásos élmény Kempis Tamásnál is megfigyelhető előtérbe nyomulása, részben a görög egyházatyák műveinek nyugatra kerülésével a humanizmus térhódítása. Spanyol teológusok hatására pedig ekkor kezd megújulni a klasszikus skolasztika. Szent Ignác a teológia előadásaira Szent Tamás « Summa Theologiae »-ját ajánlja alapmunkaként, általános elvként pedig a tanítás biztos alapokra helyezését és egységét hangsúlyozza.

A tridenti zsinaton **Laínez, Salmerón és Kaniziusz** felkészültsége és tudása meghódítja a zsinat résztvevőit, és így rövidesen kivételes helyet kapnak a tárgyalásokon. Alig néhány évtizedre volt szükség, és a jezsuita teológia általános elismerésnek örvendett. XVII. századi

fénykorában legkiválóbb művelői a spanyol jezsuiták köréből kerültek ki.

Ilyen volt kétségkívül **Francisco Suárez,** ki műveiben Szent Tamást magyarázza a kor szelleméhez igazodva, biztos tudásával és rendszerességével. Erkölcstani műveiből, melyek talán a legsikerültebbek, az utódok sora merít majd a gyakorlati lelkipásztorkodás, elsősorban a gyóntatás elmélyítéséhez.

Talán jóval ismertebb **Luis de Molina** neve, ki egyszerű tanárként működött, ugyanakkor mély gondolkodó volt. Műveiben a kor legvitatottabb kérdésén, a szabad akarat és a kegyelem közötti viszonyon töprengett. Mindezek nagyon sok ellenkezést váltottak ki protestáns és katolikus részről egyaránt.

Vitatkozó teológiájáról lett híres az olasz **Bellarmino Szent Róbert,** kinek eredetisége abban állt, hogy megtalálta a megfelelő formát a protestáns és katolikus viták legeredményesebb tárgyalásához. Tárgyalásának középpontjába a Szentírás és az Egyház kapcsolatát állítja, miként tanítványa, Pázmány Péter is.

Katekizmusáról jól ismert **Kaniziusz Szent Péter,** a német nép hitoktatója. (Művét Telegdi Miklós adta ki először magyar fordításban 1572-ben).

A XVII-XVIII. századdal a jezsuita teológiában új korszak kezdődött. Ekkor már érezhető bizonyos mértékű racionalista térhódítás, ami nagyban hozzájárult az egyházi tudományok lanyhulásához. A jezsuitákat laxizmussal, erkölcsi lazasággal kezdik vádolni, mikor a támadások hatására védekezésbe szorulnak. Az önálló kutatást a megszerzett anyag ismertetése, népszerűsítése váltja fel. Talán egyedül a patrológia és egyháztörténelem virágzik igazán e korban.

A XVIII-XIX. század fordulóján a katolikus teológia szomorú képet mutat. Főképp a francia forradalom és az öntudatos felvilágosodás érezteti hatását, mely alól a katolikus teológusok sem vonhatták ki magukat.

A XIX. század hosszú útkeresése után századunkban jelennek meg olyan kiemelkedő egyéniségek, mint **Henri de Lubac,** akinek teológiatörténeti és szellemtörténeti munkássága kiemelkedő, valamint paleontológus barátja, **Pierre Teilhard de Chardin,** kinek személye és munkássága világszerte nagy visszhangot váltott ki. Teilhard elsőként vette észre a világegyetem fejlődésében a teremtő és beteljesítő Szeretetet, mely a teljesség az Ómega Pont felé vezet.

A Maréchal-féle transzcendentális módszer alkalmazásával fogalmazza újra az skolsztikus teológia tételeit **Karl Rahner.** Ő a zsinat teológus szakértőjeként a mai keresztény egzisztenciális kérdéseire keresi a választ. Sokszor elvont eszmefuttatásainak középpontjában Isten önközlésének titka áll, illetve a mai ember tapasztalata a történelemben távolinak tűnő, de kegyelmeiben titokzatosan közeli Istenről.

Az asztronómia

Területén különösen sokan dolgoztak s dolgoznak manapság is. **Christoph Schreiner** alkotta meg az első kepleri távcsövet két konvex lencsével, és elsőként fedezett fel ezzel egy napkitörést, határozta meg a Nap forgási idejét és a Föld egyenlítőjének hosszát, Galileitől függetlenül. Megszerkeszti a pantográfot, a mai mikroszkóp ősét, mellyel a recehártya és pupilla jelentőségét bizonyítja a látás terén. P. **Christoph Clavius** döntően közreműködött az 1582-es, XIII. Gergely pápa által kezdeményezett naptárreformban. Több holdkrátert fedezett fel, és kiadta azt az euklideszi geometriának szentelt könyvét, mely két évszázadra alaptankönyvvé vált. P. **Hell Miksa** a kolozsvári, majd bécsi csillagvizsgáló vezetőjeként a távcső optikáját fejlesztette tovább. P. **Joseph Liesganig,** Mária Terézia felkérésére, a magyarországi meridián mérésével és meghatározásával lett híressé.

Fizika és matematika

P. **Athanasius Kircher** a mai mozi atyja lett, amikor a gyűjtőlencsével a laterna magicában a kép fényerejét jelentősen megnövelte. Ő mérte először a hőmérsékletet higannyal, s alkotta meg az első szócsövet a hangosításhoz.

Francesco **M. Grimaldi** a fény jelentőségét tanulmányozta, és leírta a fényelhajlást, valamint a napsugarak prizmán történő színekre szóródásának jelenségét, 20 évvel Newton előtt. Társával, P. **Ricciolival,** Galileivel egyidőben határozza meg a szabadesés törvényét. P. **Lorenzo Gusmao** 1709-ben (még Montgolfier előtt) szállt léghajóba Lisszabonban — amiért az inkvizíció el is ítélte, mert ebben az ördög közreműködését látta. **Grégoire de Saint-Vincent** Descartes-tal együtt alkotta meg az analitikus geometria alapjait, míg P. **Jacopo Riccati** a differenciálszámítást dolgozta ki.

Földrajz és néprajz

terén a jezsuiták a missziókkal összefüggő úttörő felfedezésekkel szolgáltak. Afrikában P.

Schall János Ádám S.J., német származású kínai hithirdető, csillagász (1591-1666).

Pierre Teilhard de Chardin S.J. francia palentológus és gondolkodó (1881-1955).

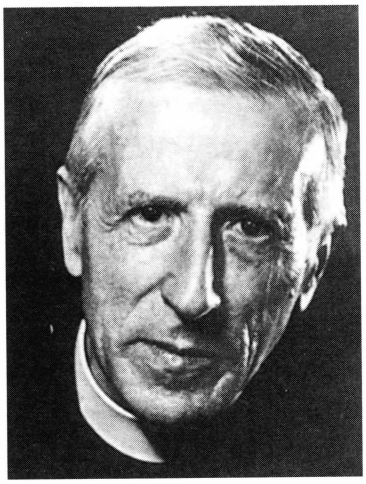

Teilhard Kinában.

Karl Rahner S.J. német teológus (1904-1984).

Spee Frigyes S.J. német költő (1591-1635), bátran küzdött a boszorkányperek ellen.

Peter Paez jutott el első európaiként a Kék-Nílushoz, P. L. Mariano fedezte fel és írta le a Nyassza-tavat, kétszáz évvel Livingstone előtt. P. Jaques Marquette hat társával először utazta végig a Mississippi 1700 mérföldes szakaszát. Hátsó-India, Tibet és Kína nagyrészt jezsuiták művei által lett ismertté, köztük is kiemelkedő P. Johann Gruber, aki később Magyarországon tevékenykedett, és Sárospatakon halt meg. A portugál Antonio Andrade jutott túl első európaiként a Himaláján, míg Bento de Goes segítőtestvér egy 5000 méter magas hágón és a mongol sivatagon át érte el a kínai Nagy Falat. A linzi Franz X. Grueber az Európából oda vezető szárazföldi utat és népeit írta le. P. Barnaba Cobo Dél-Amerikából hozta nemcsak a vaníliát, de a kinin előállítására alkalmas növényt is, mely malária és láz elleni gyógyszerként a « jezsuita por » nevet kapta. A magyarok közül P. Koncsák Nándor († 1758) a Rio Colorado forrásvidékét térképezi fel, P. Szentmártonyi Ignác († 1793) a dél-amerikai spanyol-portugál határviták idején az ezeket eldöntő földmérések készítője, míg a Társaság betiltását követően Pombal földalatti börtönében 18 év szenvedés után hal meg. P. Szentiványi Márton († 1705) elsőként állítja össze Magyarország teljes földrajzát.

Biológia

A missziók növényvilágának leírói között elég két magyart kiemelnünk: P. Bertalanfi Pált († 1770) és P. Menyhárt Lászlót († 1897); ez utóbbi Zambézi vidékén 1300 növényfajt dolgozott fel, és Boromában meteorológiai intézetet állított fel. Idehaza a Nagyalföld fásításával és az akácfák honosításával P. Tóth Mike († 1932) foglalkozott tudományosan.

A nyelvtudományokban

A jezsuiták bárhová is mentek, először a nyelvet ismerték meg, mint a missziós munka legfontosabb eszközét. Sok nyelv első leírását, nyelvtani összefoglalását végezték el így. Először írtak kínai nyelvtant, tanultak szanszkritot, állították össze a braziliai indián törzsek szótárát. Összesen 95 nyelv esetében fektették le a későbbi szótárak, nyelvtankönyvek alapjait, míg sok helyütt az első bibliafordítások fűződnek neveikhez, mint például az etióp és a perzsa, de a cseh fordítás esetében is. A csillagász P. Sajnovics János az 1769-es lappföldi expedíción a finnugor nyelvészet alapját teremti meg, mikor a magyar, a finn és a lapp nyelv összehasonlítását végzi el Demonstratió-jában.

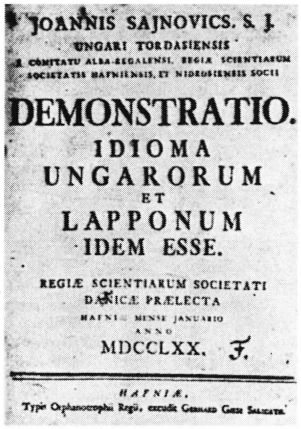
JOANNIS SAJNOVICS. S. J.
UNGARI TORDASIENSIS
DEMONSTRATIO.
IDIOMA
UNGARORUM
ET
LAPPONUM
IDEM ESSE.
REGIÆ SCIENTIARUM SOCIETATI
DANICÆ PRÆLECTA
HAFNIÆ MENSE JANUARIO
ANNO
MDCCLXX. F.
HAFNIÆ.

A történettudományok

művelése a hitvédelemnek és a hitterjesztésnek egyaránt segítője volt. A régészetben jezsuiták sora dolgozott a katakombák feltárásától az ókori kínai emlékművek leírásán át egészen az Aquincumot feltáró P. Schönwiesner Istvánig († 1818). Sok helyen ez teremti meg a gyűjtemények rendszeres múzeummá szervezését. Az éremtan, a feliratan és okirattan terén elég, ha csak nálunk P. Hevenessy Gábor († 1715) 128 kötetes okiratgyűjteményére és P. Kaprinay István († 1786) tevékenységére gondolunk. A szoros értelemben vett történetírásban a bollandista egyháztörténeti kiadványok 400 éve tartó páratlan vállalkozása mint első nagy forráskritikai mű érdemel különös figyelmet. Hazánkban ennek mestere P. Pray György († 1801), aki jelentős forrásgyűjtés után (melynek eredménye például a róla elnevezett Pray-kódex s benne a legrégebbi magyar szövegemlék, a Halotti Beszéd) főleg a politikai történetírás terén dolgozott (Annales Regum Hungariae és Historia Regum Hungariae). A magyar történetírás fontos alakja P. Katona István († 1811), a « Historia critica regni Hungariae » szerzője.

Xavier (Xavéri) Szent Ferenc aláírása: « Francisco ».

A missziók

Xavier 1542-ben kiköt Goában. Tíz évvel később Kina Kapujában hal meg.

India térképe (Bengáliai öböl).

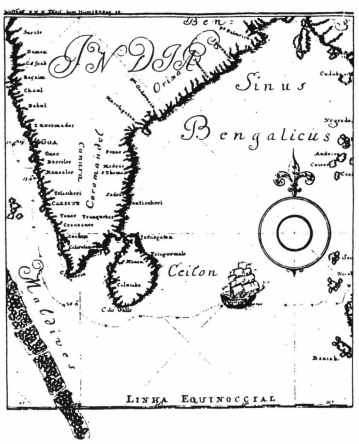

Minden kutatási vágy mellett, melyet a jezsuiták felmutattak, alapvetően világos maradt: mindezt nem öncélúan tanulták, s távoli vidékeken nem a világot akarták felfedezni. A fő cél mindig is a misszió maradt!

Az első misszionárius már a rend pápai elismerése előtt Indiába indult. Xavéri Szent Ferenc, Ignác leghíresebb társa elképzelhetetlen nehézségek között tíz évet végigprédikálva és tömegeket keresztelve jutott el Indián át Japánba, míg Kína kapujában egy kis szigeten el nem ragadta a betegség. Levelei a következő évszázadokban ezreket lelkesítettek, akik aztán követték őt, és tevékenykedtek szerte a világon Japántól Dél-Amerikáig.

Kína és az inkulturáció

Kína a korábbi századok több kísérlete ellenére elzárkózott a kereszténység elől. A japán misszió azonban hamar megmutatta, hogy Ázsiában a kereszténység hirdetőinek először Kínát kell megnyerniük, mint a keleti kultúra sokezer éves forrását és hivatkozási pontját. Az olasz Matteo Ricci értette meg, hogy a klasszikus térítés a helyi kulturális gyökerek figyelembe vétele nélkül csak sikertelen lehet. Itt nem lehetett tömeges megtérésekre és azonnali eredményekre számítani. A kereszténységet a kínai kultúra beteljesedéseként kellett bemutatni. Látták a babonákat és bálványimádást, de a kínai filozófia nagyjaiban, elsősorban Kung Fu-ce tanaiban jó kiindulási pontot találtak a keresztény hit számára. A jezsuita atyák a kínai papok ruhájában, mint nyugatról jött tudósok jelentek meg. A földrajz, matematika és csillagászat kiváló ismerőiként hamarosan tekintélyt szereztek az udvarban, és elérték, hogy szabaddá váljék az út a közvetlen missziós munka előtt is. Maga Ricci « *Az Istenről szóló igaz tanítás* » címmel írt könyvében a keresztény örömhírt kapcsolja össze a nemzeti tradíciókkal, s mellékesen tökéletes nyelvezetével a kínai irodalom klasszikusai közé is bevonul. 150 éven keresztül a jezsuiták a császári udvar csillagászaiként és naptárkészítőiként, a birodalom felmérőiként, diplomatáiként elérték, hogy 1692-re az egész birodalom területén szabaddá vált a hithirdetés. A toleráns módszer a lehető legtovább elment, ameddig ez összeegyeztethető volt a keresztény hittel. Sikerült elérni, hogy 1615-ben Róma engedélyezte a kínai nyelvű istentiszteletet, és lassan megindulhatott a helyi papság képzése is. A kulturális folyamatosságra építő térítési módszer azonban ellenkezést váltott ki az egyházon belül, elsősorban a ősök tiszteletének helyi szokása miatt. A « rítusvita » azonban más problémákat is takart: a spanyol-portugál ellentéteket s a jezsuiták és domonkosok, illetve ferencesek vetélkedését. Az 1704-ben hozott pápai rendelkezés megtiltotta az ősök tiszteletét, aminek következtében a hittérítés először visszaszorult az alsóbb társadalmi rétegekre, és lassan rávetődött az « idegen » vallás árnyéka, később a teljes betiltáshoz vezetett.

A **Paraguay-i « jezsuita állam »** (1610-1767).

A korai gyarmatosítás idején e területen a spanyol hódítók könnyűszerrel vették birtokukba a földet, aranyat és ezüstöt keresve. Az indiánokat a bányákba vagy a fehérek nagybirtokaira kényszerítették. Megmentésükre és egyben térítésükre egyetlen lehetőség látszott: a spanyol udvar engedélyével megszerzett őserdőkbe történő áttelepítés. Az indiánokat telepekre gyűjtötték

össze (innen származik a « redukció » elnevezés), ahová a fehérek nem léphettek be. A redukciókon sem pénz, sem magántulajdon nem volt, s a telepesek pénz nélküli cserekereskedelemben éltek. A felesleget közösen adták el a gyarmatosítóknak, és a bevételből meg tudták fizetni az uralkodónak a földterületért járó adót és a telepek számára létfontosságú termékek behozatalát. A többezres telepek azonos szerkezettel épültek, templommal, iskolával, műhelyekkel és lakóépületekkel, a városon kívül pedig az ültetvények. A napok meghatározott rendben teltek, ahol a munkának és imának ugyanúgy kiszabott ideje volt, mint a táncnak és szórakozásnak. A napi életben fontos szerep jutott a zenének, mely kísérője lett a munka minden szakaszának, de a hitéletnek is: minden lehetőséget megragadtak népünnepélyek rendezésére, tánccal, játékkal, sportversenyekkel, sőt kisebb színpadi darabokkal is színesítve ezeket. A harminc telepen a kb. 60 jezsuitára mintegy 100 000 indián jutott!

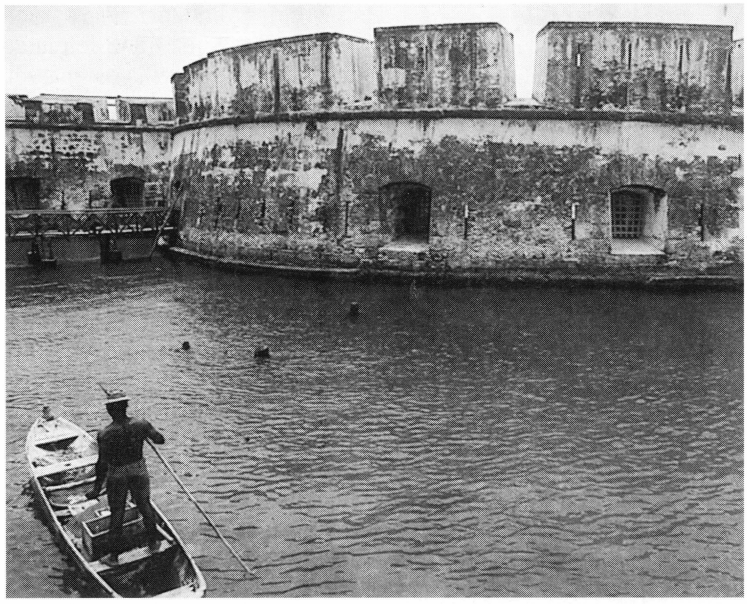

Claver Szent Péter a kolumbiai Carthagénában, a kikötőben fogadta az Afrikából idehurcolt rabszolgákat 40 éven át. Mintegy 300.000 afrikait oktatott és keresztelt meg.

P. Matteo Ricci S.J., olasz származású kínai hithirdető (1552-1610), csillagászként is működött a kínai császári udvarban. A formózai bélyeg Kínába érkezésének 400. évfordulójáról emlékezik meg.

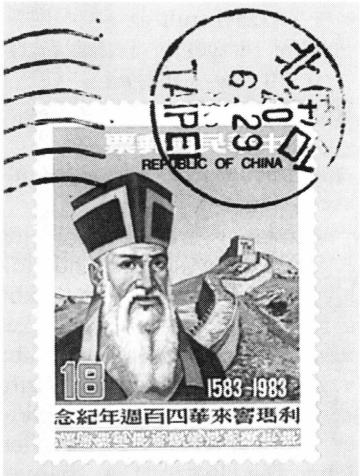

A kulturális teljesítményt talán legjobban olyan ritka szakmák meghonosítása jelentette, melyekkel sok európai város sem dicsekedhetett: ötvösök, kőfaragók, hárfakészítők. A településeken az oktatás, mely anyanyelven, spanyolul, sőt részben latinul is folyt, nagy szerepet kapott. Néhány helyen még nyomdákat is felállítottak. A közösség külső keretét a spanyol uralkodó megbízottjaként tevékenykedő jezsuita alatt az indiánok önkormányzata biztosította, mely spanyol példa alapján szerveződött, de megtartotta az indián nagycsalád szerkezetét is. Az önálló redukciók között a gazdasági kapcsolatok szoros egységet teremtettek, amely gazdasági önellátásával, bizonyos területi felségjogaival és külkereskedelmével államiság nélkül is jelentős erőt képviselt a spanyol birodalmon belül.

Mi a siker oka? Nemcsak a fegyver nélküli « térítés », hanem az, hogy már kezdetektől megtanulták az indián nyelveket, és a zenével sajátos kapcsolattartási módszert alakították ki. Emellett persze tényleges védelmet is tudtak biztosítani az indiánoknak saját hadseregük felállításával, melyet indián tisztek európai példa alapján vezettek. A rend európai elszigetelődése, majd feloszlatása után azonban ez már nem tudta megvédeni az indiánokat, akik a gyarmatosítók fegyveres pusztításának estek hamarosan áldozatul. A « szent kísérletből » csak a máig álló impozáns romok maradtak. A kor történetét eleveníti fel a « Misszió » című film.

Régi és új Társaság

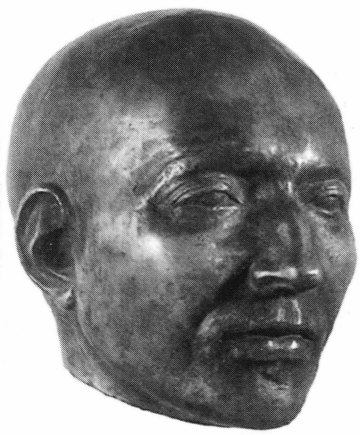

Szent Ignác halotti maszkjáról készült bronzszobor.

A Konstitúciók 1558-as latin kiadása.

Út a felosztáshoz: a megmerevedés

Jézus Társaságának kezdeti lendülete fennállása első évszázada után megtört. Továbbra sem hiányoztak a bámulatra méltó teljesítmények, mint a kínai vagy dél-amerikai missziók, vagy Európában egész tájegységek katolikus megújítása. A Társaság azonban már intézményes jelleget öltött, s állásainak megtartására irányuló törekvései mellett háttérbe szorult az új horizontok feltárása. Jellemző a korra, hogy miután egy évszázadon keresztül a pápa szolgálatára állt, a rend most a pápaságtól igényelt segítséget a janzenizmus elleni küzdelemben és a kínai rítusvitában. Mintha a szerepek felcserélődtek volna... Az ötödik általános rendgyűlés atyáit így figyelmeztette VIII. Kelemen pápa egy audiencián 1594-ben: « Hogy egészen nyíltan fejezzük ki magunkat: egyetlenegy dologtól kell óvakodniuk, mégpedig a büszkeségtől ».

A tridenti zsinat hatására a jezsuiták eddigi munkaterületein új rendek jelentek meg, mint például a kapucinusok a lelkipásztorkodás területén, és régiek újultak meg, mint a bencések a tudományos életben. A világi papság is kivette már részét azokból a munkákból, melyek korábban Jézus Társaságára maradtak. A misszióba indulók sokasága talán úgy is értelmezhető, hogy a Társaság legjobb és legidealistább tagjai a légüres térből a szabad levegőre vágytak.

A XVIII. században bontakozott ki az Egyház és a felvilágosodás eszméjének történelmi küzdelme. Az egymásnak feszülő értékek küzdelmében a Társaság komolyan kivette részét, különösen elkötelezett bástyának érezte magát. Sajnos azonban, az első évszázad kezdeményezőkészsége már a múlté volt; hiányoztak az eredeti egyéniségek, akik a « filozófusok » ellenséges magatartása mögött megérezték és megragadták volna a tolerancia és a szabadság pozitív értékeit s az igazságosság, igazság és emberi méltóság utáni vágyat, amely önmagában Jézus Krisztus egyházának legmélyebb valóságához tartozik. Fokozatosan lehetetlenné vált a missziók helyzete is: a kínai kísérlet nem kis részt az egyházon belüli erők számlájára írhatóan csalódással végződött, és Indiában is megbénultak az erőfeszítések. Dél-Amerikában Portugália és Spanyolország abszolutisztikus politikája indította meg a pusztulást, Észak-Amerikán pedig türelmetlen protestantizmus söpört végig. A különböző irányokból támadó erők előtt Jézus Társaságának meg kellett adnia magát.

A Társaság erőszakos betiltása lépésről lépésre valósult meg. 1759 és 1768 között sorra Portugáliából, Spanyolországból és a Nápolyi Királyságból, majd Pármából tiltották ki. A Bourbonok nyomásának engedve XIV. Kelemen pápa 1773-ban adta ki a **« Dominus ac Redemptor »** kezdetű feloszlató bullát.

Az újraengedélyezés

A feloszlatás ellenére a rend fennállásának folytonossága nem szakadt meg, mert az ortodox Oroszországban és a protestáns Poroszországban a bulla kihirdetése elmaradt. Ezt a helyzetet 1801. március 7-én a « Catholicae fidei » formálisan is elismerte. A Bourbon-ház összeomlása a francia forradalom következtében, továbbá a római

kúriában lezajlott változások lehetővé tették, hogy VI. és VII. Piusz alatt a rend újonnan engedélyezése csakúgy, mint előbb a feloszlatás, fokozatosan megvalósuljon, majd 1814. augusztus 7-én megtörténhessen az ünnepélyes helyreállítás.

Az új Jézus Társasága arcát jelentős mértékben meghatározta az a tény, hogy a helyreállítást a pápa éppen akkor vitte keresztül, amikor az egyházi államban megtörtént a restauráció, s ezzel magyarázható, hogy a belső szabadság és önállóság, amely a régi Társaságnak egykor sajátja volt, a XIX. században sok tekintetben hiányzott.

A helyreállítás utáni első években a rend azon fáradozott, hogy a régi munkaterületeket és a rend szervezetét — mintha csak az idő megállt volna — ismét a régi mintára újítsák fel. A holland Johann Philipp Roothaan általános rendfőnök érdeme, hogy a keretek elsietett helyreállítása helyett, melyet a jelentősen megcsappant létszám amúgy sem tett volna lehetővé, mindenekelőtt a Társaság aszketikus és tudományos « helyreállításán » fáradozott. Vezetésével a jezsuiták új missziós feladatokat vállaltak.

A XIX. század vége

A legfontosabb munkaterületet a XIX. században továbbra is a kollégiumok jelentették, bár a rendtagok száma jelentősen elmaradt a feloszlatás előttitől, így igazi virágzás csak az USA-ban és a missziós területeken kezdődött. Különösen jelentőssé vált a plébániai lelkipásztorkodás. A század második felében pedig valóságos lelkigyakorlatos mozgalom bontakozott ki, mely egészen századunk közepéig tartott. A jezsuiták kimagasló tudományos munkát végeztek a hitvédelem és -terjesztés területén, de a helyzet időközben itt is gyökeresen megváltozott. A teológia alapjául szolgáló régi arisztotelészi világkép egyeduralma megtört, a modern filológiai és történeti kritika pedig a Bibliát sem kímélte meg. A tudományos kezdeményezések jelentős része a keresztény hit külső támadások elleni védelmét szolgálta.

A jezsuita lapok az egyház s a pápaság melletti kiállás példái voltak: az « Études » Párizsban, a « La Civiltà Cattolica » Rómában, a « Stimmen aus Maria Laach » német nyelvterületen. Az idők során, kezdeti defenzív jellegét megváltoztatva, mindhárom elismert kulturális lappá nőtte ki magát.

A XX. század

Első felében a Jézus Társasága soha nem látott növekedésnek indult. Létszáma 36.000-re emelkedett. A gyarapodás mindenekelőtt az USA-ban, Spanyolországban, Németországban és egy sor missziós országban volt jelentős.

A teológiára az évszázad kezdetén a « modernizmus » szellemi áramlata nyomta rá pecsétjét. Ez a hitnek a « modern » időkhöz való hozzáigazítását tűzte ki célul, a kinyilatkoztatás, a hit és az egyház újfajta megértése által. E modernista irány kihívására válaszoltak olyan jezsuita gondolkodók, mint Pierre Rousselot, Joseph Maréchal, P. Teilhard de Chardin, Henri de Lubac, Jean Daniélou, Augustin Bea és Karl Rahner.

A II. vatikáni zsinat meghozta a rend számára is az áttörést, aminek tapasztalatait **a 31. és 32. általános rendgyűlésen** foglaltak össze.

A szegénységi fogadalom a saját egyszerű életformán túl mélyebb jelentést kapott: együttérzést és együttgondolkodást mindazokkal, akik **kiszolgáltatottak.**

A kiállás a nem hívők, különösen a **már nem hívők** mellett a rendgyűlés második sarkalatos pontja. Az új evangelizálásban a rend az ateista élet- és gondolkodásformákat akarja megérteni, és elvezetni a keresőket a korszerűen bemutatott hithez, szorosan kapcsolódva ezzel az igazságosság előmozdításához.

Az **inkulturáció,** a missziós területek sajátos hagyományaiba történő beépülés, a különbözőség és sokszínűség szellemét honosítja meg a Társaságon belül is. Az egység megtartója a szabályokon túl egyre inkább a « belső törvény », a Lelkigyakorlat szelleme.

« A jezsuita, bár bűnös ember, arra kapott hivatást Istentől, hogy Jézus Krisztus társa legyen, mint maga Ignác volt... Elismerve, hogy hitben és szentségben nem ritkán megfogyatkozott, és őszintén bánva ezt a bűnét, a keresztre feszített Jézus Krisztus előtt azt kérdezve magától, hogy mit tett őérte eddig, mit tesz most, és mit fog tenni ezután, vállalkozik rá, hogy része legyen a hitért és igazságosságért folyó küzdelemben, ami ma megkülönböztető jegye a jezsuitának mivoltában éppúgy, mint tevékenységében ».

(A 32. általános rendgyűlés 2. határozatából).

P. Hans-Peter Kolvenbach holland generális vezetésével a mai Társaság ennek a kihívásnak igyekszik megfelelni az életforma, az imaélet, és az új munkatevékenységek terén.

Jezsuiták 1991. december 31-én

Pap: 16 699
Skolasztikus: 4 188
Segítőtestvér: 2 884
Összesen: 23 771

(Az előző évhez viszonyítva csökkenés: 278, főleg az idős papok és segítőtestvérek halála miatt).

Magyar Jezsuiták (1993. január 1):

Pap: 113
Skolasztikus: 24
Segítőtestvér: 28
Összesen: 165, ebből Magyarországon: 93.

II. János Pál pápa és Peter-Hans Kolvenbach jezsuita rendfőnök (1987.3.14).

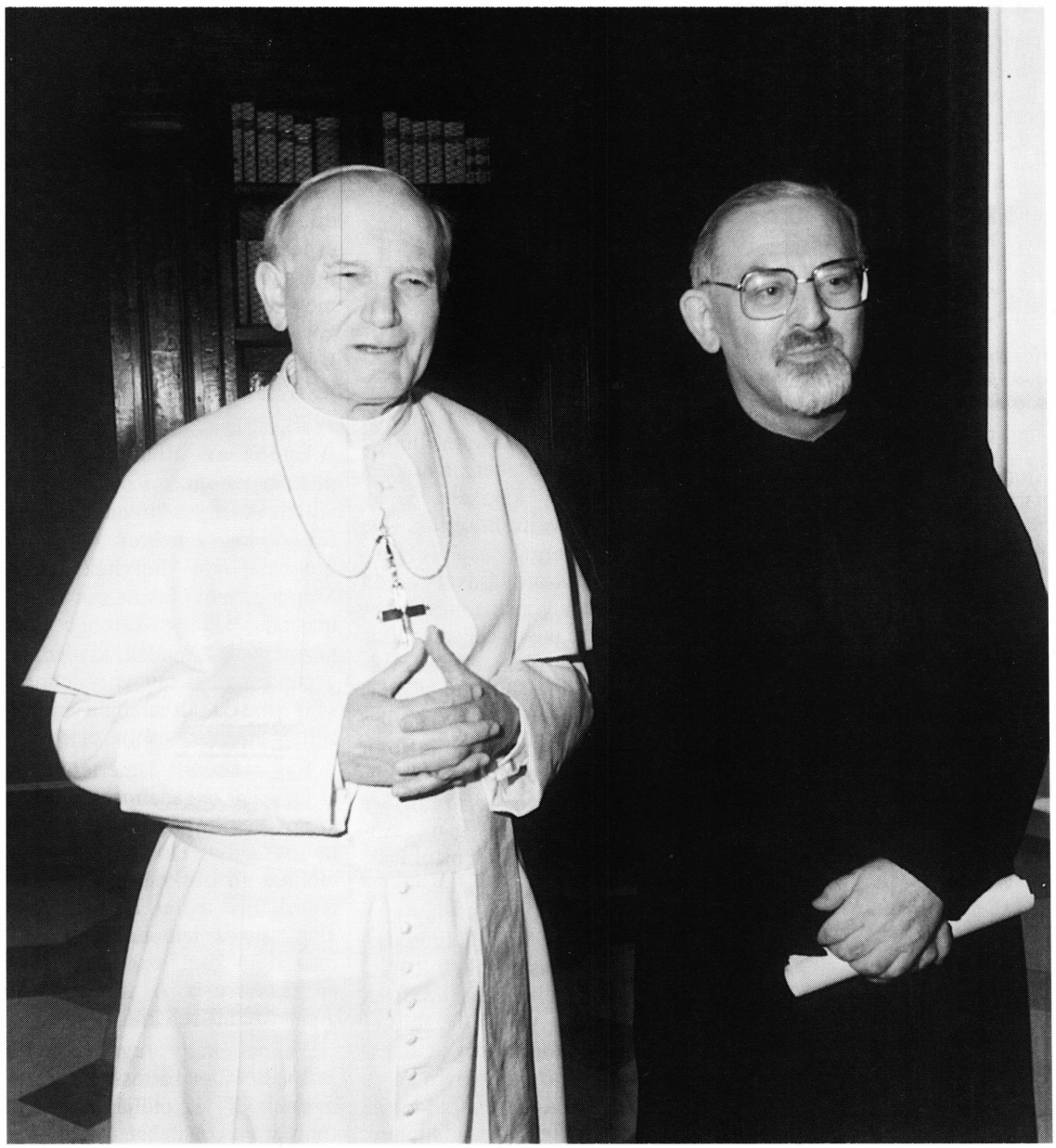

Hivatás és küldetés

Kosztka Szent Szaniszló fiatal lengyel jezsuita (1550-1568), az ifjúság pártfogója.

Kaszap István (1916-1935), a nagydiák, jeles sportoló, cserkészjelvénnyel. Belépett a jezsuita noviciátusba, amit halált hozó betegsége megszakított. Boldoggáavatása folyamatban.

Az evangéliumi tanácsok követése a Jézus Társaságban

A szerzetesrendek közös vonása az evangéliumi tanácsok vállalása: a szegénységé, a tisztaságé és az engedelmességé. A hegyi beszéd szerint a keresztény boldogság nem az önmegvalósításban áll, hanem önmagunk kiüresítésében. Ehhez segítenek a fogadalmak, melyek az emberi élet alapvető területeit érintve tesznek szabadabbá Krisztus követésére.

E közös alapon állva a rendek mégis sokban különböznek egymástól, attól függően, hogy mi a szerzetalapító eszménye és a közösség apostoli célja.

Krisztus személyétől megérintve

Aki a jezsuita rendet egy kicsit belülről is ismeri, aligha hiszi a jezsuiták vakfegyelméről szóló elbeszéléseket. Ismert a jezsuiták nagy készsége és az Egyházhoz való hűségük. De hogy a jezsuiták saját elgondolásaik visszafojtásával vakon elfogadnák a hibákat, tévedéseket, az a legkevésbé sem állítható. Ellenkezőleg: éber figyelmet várnak el tőlük, hogy minden helyzetben Isten nagyobb dicsőségét keresve önállóan döntsenek és járjanak el. A középpontban a Krisztus személyétől való megérintettség áll. Annak követésére szóló meghívás, akinek « *eledele, hogy megtegye az Atya akaratát* » (Jn 4,34). A jezsuitának az engedelmességben is Jézus társának kell lennie. Ez az engedelmesség az Isten hívására adott válasz kézzelfogható megvalósítása: engedelmesség az Egyház, a hierarchia, a pápa iránt, Krisztus küldetése ugyanis az Egyházban általunk is tovább fejlődik az emberek hitének és üdvösségének szolgálatára.

A pápa iránti engedelmességi fogadalom

A pápának tett engedelmességi fogadalom az Egyház feltétlen szolgálatára vonatkozik. Ez a rend alapeszméje.

Egy jezsuita engedelmességének legfontosabb ismertetőjele a készség az elöljáró és a pápa **rendelkezésére állni,** hogy oda menjen, ahol éppen szükség van rá. Ezért a rendbe való végleges belépéskor a jezsuita egy negyedik, sajátos fogadalmat is tesz, éspedig egy különleges engedelmességi fogadalmat, melyben megígéri, hogy amit a mindenkori pápa feladatául rendel a lelkek előmenetelére és a hit terjesztésére, azt kifogás nélkül végrehajtja.

Éppen az állandó készség miatt a jezsuiták lehetőleg nem vállalnak olyan hivatalokat és feladatokat, amelyek őket egy meghatározott helyhez kötik. Még a püspöki hivatalt is el kell utasítani, amely őket egy egyházmegyéhez rendeli, kivéve, ha a pápa a neki tett engedelmességi fogadalom alapján kifejezetten megparancsolja.

Egy második ismertetőjegye a jezsuita engedelmességnek a **személyes kapcsolat:** az egyén nyitottsága az elöljáró felé és az elöljáró gondoskodása a rábízottakról. Így tudott Ignác a rend alapításakor lemondani néhány más rendeknél szokásos külső előírásról: a közös kórusimáról, a saját rendi ruháról.

Mindez nagy rugalmasságot és önállóságot biztosít a szerzetesnek. Míg az elöljárók csak a főbb irányvonalakat határozzák

meg, a jezsuitának önállóan kell eljárnia.

Érvelni és engedelmeskedni! A jezsuitától elvárják, hogy elöljárójának feltárja ellenvetéseit, nehézségeit. Azonban ha az elöljáró ezek után is kitart álláspontja mellett, a rendtag engedelmeskedik, kivéve, ha a parancs lelkiismeretébe ütközik. Ignác számára az engedelmesség az a biztos lehetőség, amely által az ember az isteni akarattal egyesülni tud.

Szegénység Hasonlítani a szegény Jézushoz

Az evangéliumi tanácsokhoz tartozik a szegénység is, a tulajdonról való szabad lemondás. Tekinthetjük ezt vezeklési gyakorlatnak, vagy, közösségi jellegét hansúlyozva, a javak megosztásának (Ap.Csel 4,32). Ignác a hangsúlyt a szegény és alázatos Jézus követésére teszi, aki érettünk « kiüresítette önmagát » (Fil 2,7).

E szegénység célja olyan apostolkodás, amely az emberek üdvözítését szolgálja, és nem a hasznot keresi, hanem kizárólag a kinyilatkoztatott örömhír továbbadását célozza. Az első jezsuiták szavaival: mint Krisztus munkatársa, **szegénységben prédikálni.**

Tisztaság, avagy papi nőtlenség Jézus követésében

A Konstitúció a tisztaságot csupán egy mondatban említi. Az alap azonban itt is a Jézus-követés, amelyben a jezsuita a Mennyek Országáért lemond a házasságról. Ignác számára a tisztaság az Atya és az emberek iránti szeretet hathatós jele. Ennek konkrét célja — mint a szegénység és az engedelmesség esetében is — az odaadottság elérése, amely által az emberekhez való küldetés teljesebbé válik. Így a jezsuita teljesen jelen lehet testvére számára, akiben Krisztussal találkozik.

Ignácnál a fogadalmak határozzák meg a jezsuita életét: mindenek előtt áll Jézus szeretete, akit az Atya hozzánk és értünk küldött, aki a házasságról lemondva magát teljesen az Atya országának szentelte. A keresztthalálig engedelmeskedve az emberiséget megváltotta bűneitől. Magától értetődő az ebből következő lépés. A Lelkigyakorlatos-könyvben Ignác Jézussal mondatja: « Azért annak, aki velem akar jönni, velem kell fáradoznia, hogy amiként követett engem a szenvedésben, kövessen a dicsőségben is ».

Jézus életformája a jezsuitáé is, ugyanazzal a céllal: « iuvare animas », segíteni az embereket az Istenhez vezető út megtalálásában.

Mindenben megtalálni Istent

A szerzetesrendek hagyományos felosztása szerint vannak szemlélődő (kontemplatív) és cselekvő (aktív) rendek. A korai Egyházban a szemlélődés sokkal nagyobb népszerűségnek örvendett, mint az aktivitás. Nazianzi Szent Gergely Origenésszel összhangban erről így ír: « A szemlélődés a tökéletesek műve, a tevékenység a tömegnek való ». Csak a koldulórendek (ferencesek, domonkosok) XIII. századi megjelenésével kap nagyobb jelentőséget az aktív élet. Aquinói Szent Tamás, a középkor nagy domonkos tanítója írja: « Mint ahogy jobb világítani, mint tündökölni, ugyanúgy jobb a szemlélődésben elnyert "dolgokat" továbbadni, mint pusztán a szemlélésben maradni ».

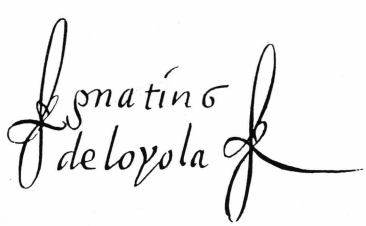

Contemplativus in actione - A tevékenységben szemlélődő élet

Ignác és rendje számára a szemlélődés és tevékenység egységet alkot, amelyben a látszólagos ellentét eltűnik. Nadal Jeromos, Ignác legmegbízhatóbb munkatársa előadásában egyszer ezt a kifejezést használta: **« ... simul in actione contemplativus »,** a tevékenységben szemlélődő is, vagy ahogy az egész mondat szól: « *Az imában kapott kegyelmek folytán Ignác felismerte Istent minden dologban, minden tettben, és Isten a természetfölötti valóság iránti érzékkel áldotta meg: a tevékenységben szemlélődőnek lenni, vagy saját mondása szerint: "minden dologban megtalálni Istent"* ».

Egyesülni Istennel az imában és a tevékenységben

Valószínű, hogy Nadal a « contemplativus » kifejezésen nem egy többé vagy kevésbé aktív imamódot ért, hanem egy Istennel való egyesülést és Istenbe vetett odaadó bizalmat, amely mind az imában, mind a tevékenységben jelenvalóvá válik. Ez egy bizonyos beállítottsá-

got, hozzáállást fejez ki, amit állandóan meg kell újítani. Ignác mindig hangsúlyozta, hogy komoly önmegtagadás nélkül az « Istent megtalálni mindenben » üres szólam marad. Így tudja a jezsuita tevékenységében megvalósítani mind a felebaráti, mind az istenszeretetet.

« Isten nagyobb dicsőségére... »

Ignác számára ezért hozzátartozik rendje karizmájához, hogy a jezsuita munkájában nem saját sikerét keresi, hanem **Isten nagyobb dicsőségét.** Ez olyan munka- és életbeállítottságot követel, amely teljesítményközpontú társadalmunkban nem könnyű feladat.

Odafordulni a világhoz

Az ignáci hivatáshoz hozzátartozik a **világ** felé való **fordulás.** Isten a világ legmélyebb alapja, jelen van benne és bennünk, mint amennyire mi magunk is. A társaktól megkövetelt tevékenység mindig annak érdekében történt, hogy a « lelkeket segítsék ». Ignác számára azonban a lélek nem zárta ki a testet, hanem a személyt a test-lélek egységében látta.

Az emberek szolgálata

Az ember, akit Ignác szolgálni kívánt, a maga teljességében Istenre irányul, és pontosan ezt célozza meg az ignáci karizma. Olyan közösség, amely ebben a teljességben akar embertársainak szolgálatára lenni. Ez azonban csak akkor váltható valóra, ha e közösség tagjai nemcsak egymással alkotnak testvéri egységet, hanem egyidejűleg Istennel is szoros kapcsolatban állnak: *contemplativi in actione.*

P. Kollár Ferenc S.J. (1912-1978), A Szív szerkesztője, volt magyar provinciális, magánkihallgatáson VI. Pál pápánál (1977. nov. 9-én).

A lelkigyakorlatok

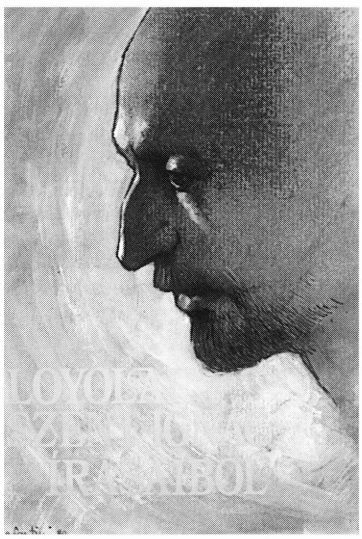

E válogatás Loyolai Szent Ignác írásaiból 1990-ben Rómában jelent meg.

Bíró Ferenc S.J. (1869-1938) tartományfőnök, író és szervező, 1915-ben magalapította A Szív c. hetilapot és a Jézus Szíve-néplányokat.

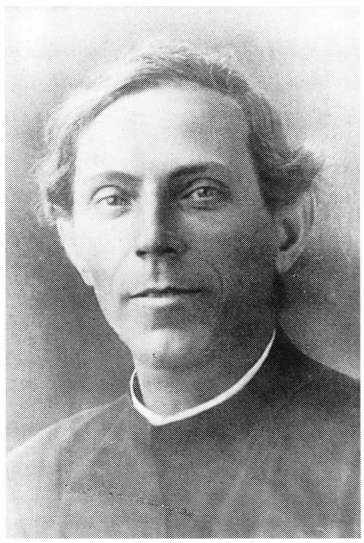

Lelki hagyaték

Rendjének és az Egyháznak Szent Ignác a Lelkigyakorlatokat hagyta lelki örökségül. A « lelki gyakorlatok » (exercitia spiritualia) által az ember úgy rendezheti az életét, hogy egyre inkább arra a célra irányuljon, amelyre teremtetett.

A választás napjai

Az ignáci értelemben vett lelkigyakorlatok nem egyszerűen gondolkodtatni akarnak, hanem valódi gyakorlatok életünk megújítására. A 30 nap alatt a személyes élet minden magassága és mélysége megérezhető. Az ignáci lelkigyakorlatok célja mindig egy (helyes) döntés, ennek azonban gyakran mi magunk álljuk útját, megakadályozva az Isten Lelkében való elhatározást.

Az Istenre irányultság

Hogy a döntés Ignácnál valójában mit céloz meg, azt Lelkigyakorlatos-könyvének bevezetőjében meg is magyarázza.

« Az ember arra van teremtve, hogy Istent, a mi Urunkat dicsérje, tisztelje és szolgáljon neki, és ezáltal lelkét üdvözítse. Minden egyéb a föld színén az emberért van teremtve, és azért, hogy segítse őt a cél elérésében, amire teremtve van.

Ebből következik, hogy az embernek ezeket annyira kell felhasználnia, amennyire célja elérésében segítik, és annyira kell megválnia tőlük, amennyire akadályozzák abban » *(Vezérelv és alapigazság).*

A lelkigyakorlatok e Fundamentumában az ember Isten előtt áll. Éppen ezért tegye magát készségessé az élő Istennel való találkozásra, keresse Őt, és tanuljon meg hinni szeretetében.

Az indifferencia: Istenre hagyatkozás

« Szükséges ezért, hogy közömbösökké tegyük magunkat minden teremtménnyel szemben, ami szabad akaratunk döntésére van bízva, és nincs neki megtiltva.

Úgyannyira, hogy a magunk részéről ne akarjuk inkább az egészséget, mint a betegséget, a gazdagságot, mint a szegénységet, a tiszteletet, mint a gyalázatot, a hosszú életet, mint a rövidet, és következetesen így minden másban, egyedül azt kívánva és választva, ami jobban elvezet bennünket a célba, amire teremtve vagyunk » (uo.).

Az indifferens magatartást nem ajándékként kell várnunk, hanem fáradságos és néha fájdalmas tapasztalatok által kell megtanulnunk. Hosszú út ez, és ugyanakkor állandó feladat.

A belső szabadság

Az út végén belső szabadság vár bennünket. A birtoklás vágyától való megszabadulás révén alkalmassá válunk erre vagy arra, választhatjuk azt, ami életcélunkhoz leginkább elvezet. Az indifferencia az igazi szabadságot szerzi meg számunkra, mely lehetővé teszi, hogy helyes és biztos életirányultságot, életrendet alakítsunk ki magunkban. Itt találkozik a lelkigyakorlatozó a lelkigyakorlatok igazi mélységeivel. Indifferensnek lenni önmagunkkal szemben, elszakadni külső körülményeitől csak akkor lehetséges, ha ebben a folyamatban rábízzuk magunkat Valakire, hogy vezessen és megtartson. Ignác és vele együtt az

Egyház meg van győződve arról, hogy Krisztus az, aki ezt a szabadulást lehetővé teszi.

Dönteni a hit fényében

Az életet ezáltal még nem harcoltuk meg, a sürgető döntést még nem hoztuk meg. A lelkigyakorlatokban nem elég olyan döntést hozni, amely csupán « nem bűn ». A nagy kérdés az, hogyan tudunk olyan elhatározásra jutni, amely Isten akaratának jobban megfelel. Ez a döntés az, amelyet a lelkigyakorlatozó az eddigi lépések után a hit és Jézus életének fényében meghoz. Ez biztonságot ad, és meg is tartja őt ebben.

A lelkigyakorlatok felépítése és tartalma

A 30 napos lelkigyakorlatok pontos és meghatározott terv szerint folynak. A « négy hét » valójában lehet hosszabb-rövidebb: a lelkigyakorlatozó állapotától függően egy hétnél több vagy kevesebb. Naponta öt imaóra — szemlélődés, illetve elmélkedés van.

Feszty Masa Úti Boldogasszony c. festménye a Jézus Szíve-templom mellett.

A budapesti Jézus Szíve-templom homlokzata, mellette épült a jezsuita tartományfőnök székháza (Mária u. 25).

Jézus Társasága A rend szerkezete

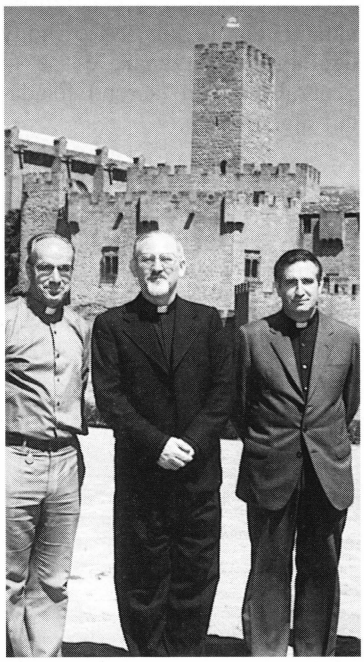

P. Kolvenbach generális Xavéri Szent Ferenc szülőföldjén (1986).

P. Nemesszeghy Ervin S.J., a magyar rendtartomány elöljárója, a háttérben P. Ambrus Lóránt S.J. szócius (provinciálisi titkár).

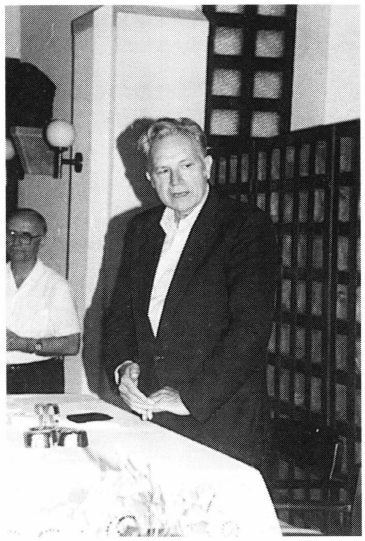

Nem hagyományos rend

Az a szerzetesi közösség, amelyet Ignác és társai alapítottak, nem sorolható be minden további nélkül az addigi hagyományos rendek közé. Újfajta szerzetesi közösséget hoztak létre. A felebarát iránti szolgálat nem csupán egy tevékenység volt a többi között, hanem szívügyükké vált, s ezt szolgálta egész életformájuk.

Hogy minél jobban az apostoli munkákba vethessék magukat, lemondtak a közös kórusimáról, a közös szerzetesi ruháról és a kötelező vezeklésekről is. Ugyanezt az ügyet szolgálta a jó szervezés és a tagok alapos kiképzése. Újfajta kísérlet volt ez egy apostolkodó közösség létrehozására.

Az engedelmesség hangsúlyozása

A pápához való szoros kötődést az új rendben az engedelmesség erős hangsúlyozásával egészítették ki, mivel nem láttak reális lehetőséget a belső összetartozásra külső kapocs nélkül. Ösztönösen érezték, hogy a Lelkigyakorlatok alapbeállítottságát a közösségi élet kiegészíti. A Lelkigyakorlatok a belső szabadság megszerzésére összpontosítanak, amelyet azonban az emberi önakarat állandóan veszélyeztet.

Az engedelmességben találták meg a megfelelő eszközt, mely által az emberi önakaratot az igazi szabadság javára lehet átformálni. Az engedelmesség erős hangsúlyozása a munkák konkrét kihívásából is adódott. Alig egy évvel a Társaság hivatalos elismerése után tagjai már szétszóródtak Európa országaiban, sőt Indiába is eljutottak. A nehézkes posta miatt hónapokig tartott, míg egy levél célhoz ért. Ilyen körülmények között lehetetlen volt hosszas tárgyalásokat folytatniuk egymás között, amikor egy világméretű apostoli tevékenységet kellett megtervezniük. Másrészt éppen ezek a körülmények vezettek oda, hogy a helyi elöljáróknak a tervezéshez nagy mozgásszabadságot hagytak.

A rend felépítése

Loyolai Ignác a rend külső szerkezetét az engedelmesség alapjaira építette, ugyanakkor a régi szerzetesi hagyományból demokratikus elemeket is átvett.

A jezsuiták « házakban », kollégiumokban vagy rezidenciákban laknak együtt, amelyeket az elöljáró (rektor vagy szuperior) irányít. Több ház egy területen vagy egy országban provinciát alkot, amelynek élén a « provinciális » (tartományfőnök) áll. Egy nagyobb területnek vagy nyelvterületnek a provinciái asszisztenciát alkotnak, melynek képviselője Rómában tevékenykedik.

A világon 86 provincia létezik, amelyek 11 asszisztenciát alkotnak: afrikai, Egyesült Államok beli, észak-latin-amerikai, dél-latin-amerikai, kelet- és délázsiai asszisztenciák. Európában a kelet-, nyugat- és közép-európai, olasz és spanyol asszisztenciák.

A közép-európai asszisztenciához jelenleg 8 provincia tartozik: az észak- és dél-német, a svájci és az osztrák, a magyar, a közös lett, észt és litván, valamint a holland provincia.

Minden provincia az általános elöljáró (rendfőnök, P. Generális) irányítása alatt áll, aki Rómában székel. A generális, 1983 óta a holland származású P. **Pe-**

ter-Hans Kolvenbach, tanácskozás és a beérkezett információk alapján nevezi ki a provinciálisokat és a fontosabb házak elöljáróit, általában hat évre.

A « monarchikus végrehajtót » « demokratikus törvényesség » egészíti ki. A generális felett az általános rendgyűlés (Congregatio Generalis) áll, melyen a provinciálisok és a provincia által megválasztott képviselők vesznek részt. Az általános rendgyűlés rendelkezik a legfelsőbb törvényhozói és ellenőrző joggal. Itt határozzák meg a rend munkájának legfontosabb irányvonalait. Egyedül az általános rendgyűlés adhat ki törvényeket, és választhat generálist. A generális feletti ellenőrzést az általános rendgyűlés mindenekelőtt az általa megválasztott négy generálisasszisztens által gyakorolja.

Háromévente minden provinciából küldöttek jönnek össze Rómába. Beszámolnak, és tanácskoznak arról, hogy az általános rendgyűlés összehívása szükségessé vált-e. A legtöbb általános rendgyűlést a rend 450 éves történetében a generálisok halála után hívták össze, hogy egy újat válasszanak, és az új generális idejére a rend feladatait átgondolják.

A jezsuita rend tartományainak katalógusai (névtárai).

Mai munkaterületek szerte a világon

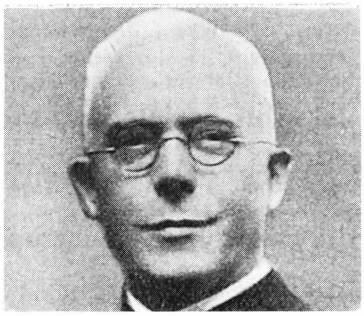

Bangha Béla S.J. (1880-1940) író, szónok, sajtóapostol.

A Vatikáni Rádió 1931-ben kezdte meg működését; jelenleg 34 nyelven sugároz rendszeres műsort.

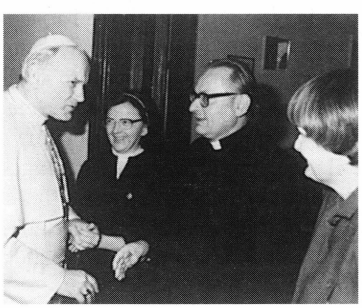

II. János Pál pápa 1981 februárjában, a Vatikani Rádió 50 éves jubileuma alkalmával a Piusz-palotában, a magyar tagozat szerkesztőivel: P. Szabó Ferenc S.J., Puskely Mária (Kordia nővér) és Parentiné Ipacs Katalin.

A rend 112 országban működik, és tagjai a legkülönbözőbb munkaterületeken tevékenykednek: igehirdetésben és hitoktatásban, mint írók és tudósok, továbbképzésben és tanácsadásban, ifjúsági központokban és lelkigyakorlatos-házakban vagy az ökumenizmus területén, ill. a nem keresztényekkel való párbeszédben.

Iskolák és egyetemek

A rend 65 országban, 660 iskolaegyüttesében 177 egyetemet és főiskolát, 357 középiskolát, 56 szakiskolát, 32 elemit és 54 akadémiai központot tart fenn. Ezekben összesen kb. 1,5 millió fiatalt képeznek.

Elég csak a római intézményeket néznünk, amelyeket a pápák a rendre bíztak: a Pápai Gergely Egyetem, amelyet 1551-ben alapítottak; és a Collegium Germanicum et Hungaricum: ezt 1552-ben alapította Ignác, papságra készülő német és magyar növendékeknek, és jelentősége abban állt, hogy a hitszakadás veszélyétől fenyegetett Német Birodalmat képzett fiatal papsággal látta el. A Pápai Biblikus Intézet a biblikus tudományok ápolását és fejlesztését, a Pápai Keleti Intézet pedig a keleti és nyugati egyházak közeledését tűzte ki céljául. A jezsuitákra van bízva a Castel Gandolfó-i pápai csillagvizsgáló vezetése is.

Tömegtájékoztatás

Manapság több mint 1000 jezsuita dolgozik a tömegtájékoztatásban. Közreműködnek a programszerkesztésben, a tévé- és rádióműsorok készítésében. A harmadik világban a rádió a legfontosabb eszköz a tudatlanság elleni harcban, az igazságosságért való küzdelemben.

Az 1931-ben felavatott Vatikáni Rádió a legfontosabb a 24 rádióadó közül, amelyek jezsuita vezetés alatt állnak. 33 különböző nyelven fordul a hallgatókhoz: 270 program Európának, 130 Afrikának, 50 Amerikának és több mint 40 Ázsiának és Óceániának szól. A Vatikáni Rádió 1949-től naponta sugároz negyedóra magyar műsort.

JIV: Jesuit International Volunteers: Nemzetközi Jezsuita Önkéntesek

Különböző szerzetesi közösségek és kolostorok már évek óta tárt kapukkal várják a fiatalokat, és hívják őket, hogy egy időre együtt éljenek, imádkozzanak és dolgozzanak.

Ignácot áthatotta az a gondolat, hogy egészen Krisztussal kell élni és egészen a világban, tehát a kolostor és annak megtartó szokásai nélkül. Arra épített, hogy mindenki, aki a Lelkigyakorlatokat elvégezte, saját önzését legyőzheti, és radikális Krisztus-kapcsolatra juthat el.

Az **önkéntesek** érett fiatalok, akik elkötelezik magukat, hogy megszabott időre, zsebpénzért segédkezzenek iskolákban, egyetemeken, plébániákon, hajléktalanok között. Közös lakás, szerény életstílus, rendszeres imaidők és jezsuita lelkivezetés mellett ezek adják meg e mozgalom főbb jellemvonásait. A társadalom peremére szorult emberek közötti csoportmunka tudatossá teszi az önkéntesekben, hogy az igazságosság előmozdításáért a hit által küzdjenek. A szociális elkötelezettségnek mélyen Krisztusban kell gyökereznie, ezért van fontos szerepe a közösségi kiértékelésnek és liturgiának, valamint az egyéni imádságnak és meditációnak. A

közösségek egyszerűen élnek, ezáltal mintegy alternatívát mutatva a társadalmunkat meghatározó fogyasztói szemlélettel szemben.

Keresztény Élet Közösségei: KÉK

Ignác első párizsi baráti köre volt mintája annak a mozgalomnak, amit P. Leunis alapított a Római Kollégiumban 1563-ban. Az akkori célkitűzés: segíteni egymásnak a tudományos és a lelki képzésben. A közösséget **« Mária Kongregációnak »** nevezték el.

A rend feloszlatása után önállósult mozgalom ignáci jellegét XII. Piusz pápa 1948-ban egy apostoli konstitúcióban ismét megerősítette, és felszólította a tagságot, hogy térjen vissza eredeti szellemiségéhez. Röviddel ezután megalakult a Világszövetség, s ez lépett Keresztény Élet Közösségei néven a Mária Kongregáció helyébe. Ma már az egész világon több mint 50 országban működnek a Keresztény Élet Közösségei.

A KÉK Szent Ignác lelkigyakorlatainak szellemében keresi a hit és a mindennapi élet egységének útját. A tagok egyénileg törekszenek a tudatos keresztény életre, hogy mindenben felismerjék a jót és a rosszat, a Lélek vagy a Gonosz tevékenységét, a lehető legjobban szolgálva Isten nagyobb dicsőségét. A közösség tagjai az így szerzett személyes tapasztalatokat kicserélve egymást segítik az előrehaladásban.

A KÉK szolgálni akar. Hogy hol és hogyan, azt Istentől akarja megtudni, de nem maga a tevékenység a lényeg, hanem a krisztusi küldetésben való részesülés. Egyházias szellemű közösség, melyben a felelősségteljes közreműködés nagyon sok területen lehetséges: egyházközség, szegény- és beteggondozás, szakmai területek stb. Az elkötelezett közreműködésnek Krisztus művében Szűz Mária a mintaképe, az Ő feltétlen IGEN-je inspirálja szolgálatukat.

JRS: Jesuit Refugee Service, Jezsuita Menekültszolgálat

Századunk világának szomorú tapasztalata a menekültek újabb és újabb hullámának megjelenése a világ különféle részein. Sokszor a háborúk, diktatúrák elől menekülnek, sokszor « csak » a nyomor elől. A valódi okok megoldása a világ közös fellépését tenné szükségessé, ennek hiányában azonban legalább az átmeneti megoldást kell megtalálni. A JRS a Távol-Kelet országaiban menekülttáborok felállításával, orvosi ellátásával és élelmezésével szeretné könnyíteni a az otthonaikból elmenekültek helyzetét.

Imaapostolság

A múlt század elején egy francia szeminárium fiataljai misszióba készültek. S hogy a « készület » ne váljék a tanulmányok rovására, de a tanulás se oltsa el a lelkesedést, napi imájukban igyekeztek a kettőt összekapcsolni: mindennapi munkájukat, örömüket és kudarcaikat felajánlani a missziókban tevékenykedőkért. Innen ered a mára az egész világegyházat átfogó imakapcsolat, melyben hónapról hónapra közösen viselhetjük egy-egy terület kiemelt apostoli kihívásának terhét.

Az Imaapostolság a hívők közös felelősségét szeretné tudatosítani az imában és így az apostolkodásban magában is. Egyúttal imaiskola, mely a szolgálatra ösztönző imádkozásra tanít. A Jézus Szíve-tisztelet, mint a lelkiség központi gondolata, Isten személyes és « szenvedélyes » emberszeretetét állítja előtérbe.

Szívgárda

Magyarországon 1920 februárjában alakult meg az első Szívgárda-csapat Szegeden a Notre Dame-apácák iskolájában P. Sinkovich vezetésével. Előzménye a P. Bíró szervezte gyermekközösség, melynek a célja a Jézus Szíve-tisztelet terjesztése a családok körében. A háború előtt a Szívgárda jelentős hitbuzgalmi tömegszervezet volt, ahol a mintegy 2500 gárdában 300 000 gyerek működött. Ellentétben a cserkészettel, a Szívgárda tömegmozgalom. Tapasztalata szerint a gyermek nem létezhet gyermektársadalom nélkül, elemi joga és szükséglete, hogy ebben a számára durva világban saját gyermekvilágot építsen ki, ahol megvalósíthatja a szeretet kultuszát, és tevékenysége által « nagynak » érezheti magát.

A jezsuiták kiképzése

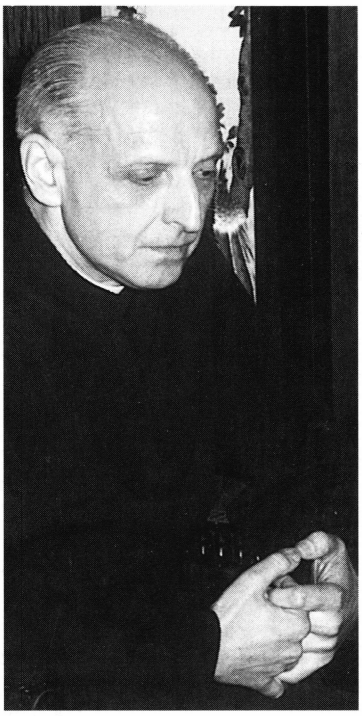

P. Pedro Arrupe generális (1965-1983).

Berchmans Szent János belga jezsuita (1599-1621), a tanuló jezsuita fiatalok pártfogója.

« Ahogy én látom a fiatal jezsuitákat »

(Pedro Arrupe, a Jézus Társaság általános elöljárója 1965-1983).

« Akik ma a noviciátusba belépnek, a ma fiatalságából kerülnek ki. A fiatalság megértéséhez pedig először is meg kell hallgatni őket, igazán meg kell őket hallgatni. Vagyis: előítéletek nélkül. Másként viselkednek, mások a szokásaik, más szimbólumokkal máshogyan fejezik ki magukat, nemegyszer meglehetősen élesen. Nem értjük őket, ők pedig érzik, hogy mi nem értjük őket, (...) de nem tehetjük meg, hogy úgy ítéljünk róluk, mint harminc évvel ezelőtt. Ez vezeti a fiatalokat arra, hogy saját társadalmi osztályt építsenek ki, amelyen belül összetartanak, kifelé azonban radikálisan elutasítóak. 1968-ban tettekkel tüntettek, vádolták társadalmunkat, és messzire menő követeléseiket fejezték ki. Ma tiltakozásuk passzív, csalódottságból fakad, és apátiát vagy közönyösséget emlegetnek róluk szólva. De bármilyen legyen is a kifejezési módja, a fiatalok kritikája valódi kritika, amit komolyan kell vennünk. Azt adják tudtunkra, hogy az a civilizáció és társadalom, amelyet felépítettünk, nem kielégítő. Idealizmusuk, amely gyakran türelmetlen, olyan életerőt árul el, amely reményre ad okot. Nagylelkűségük ma inkább, mint valaha, megnyilvánul a felebarát szolgálatában, s a környezetükben eluralkodó önzés ellenére jól tudják, hogy az ember jobban megvalósítja magát azáltal, amit ad, mint azáltal, amit kap. Fontosnak tartják a tanítás és a valós élet megfelelését, különösen akkor, amikor az Evangélium radikális üzenetéről van szó. Érzékük van az emberekhez és alapvető jogaikhoz, különösen ami a legszegényebbeket és az elnyomottakat illeti. A rádió (...), a tévé, a mozi és az utazás lehetőségének hatására a fiatalok a szakadatlan információáramlás és az egyetemes, kölcsönös függőségek légkörében élnek, s gond nélkül lépik át a faji, geopolitikai, földrajzi, politikai, szociális és vallási határokat.

Ők az Evangélium jövőbeni hirdetői. Üdvözölnünk kell őket — nem annak ellenére, ami hibát találunk bennük, hanem képességeik miatt. A mi feladatunk ezeket a képességeket tovább fejleszteni, hogy a fiatalok az Ige valódi hirdetőivé válhassanak világunkban. Nálunk jobban fogják megragadni az új lehetőségeket, s jobban meg tudnak felelni kortársaink kérdéseire.

Aki belép a Társaságba, annak mindenekelőtt olyannak kell lennie, aki — Szent Ignác szavaival — a gyermekkorát maga mögött hagyta. *Legyen birtokában mindazoknak az élményeknek, amelyekkel egy jó katolikus egy szokásos, nyitott környezetben gazdagodik: családi élet, tanulmányok, sőt talán az is, hogy szerelmes volt egy lányba. Olyan tapasztalatok ezek, amelyeket — magától értetődik — nem lehet a Jézus Társaságban utólag megszerezni. Ezeken túl — és ez fontos — olyan embernek kell lennie, aki képesnek érzi magát arra, hogy Jézus Krisztus követésének kötelezettségét egész életére magára vegye — de legyen az ideálok embere is, akinek mély vágya, hogy az egyházért, a világért valami nagyot tegyen. Egyszóval: másokért élő ember ».*

« Hogy mit mondanék annak a fiatalnak, aki ma jezsuita akar lenni? Ezt mondanám: Inkább ne gyere, ha félős vagy aggodalmaskodó vagy; ne gyere, ha az egyházat nem szereted anyád-

ként, hanem mostohádként; ne gyere, ha azt gondolod, hogy szívességet teszel a Jézus Társaságának. Gyere, ha az életben az egyetlen vágyad Krisztust szolgálni; gyere, ha van tartásod, ha lelked nyitott és tiszta, szíved nagyobb az egész világnál, és képes vagy egy jó viccen s alkalomadtán saját magadon is jót nevetni ».

Belépés

A jezsuita rendbe való belépés előfeltételei a papságra jelentkezőknél érettségi, és lehetőleg befejezett szakmai kiképzés a testvérnek jelentkezők számára. Testi és pszichikai egészség, készség és akarat Krisztus követésére az evangéliumi tanácsok alapján: szegénységben, tisztaságban és engedelmességben.

Aki jezsuita akar lenni, annak mintegy 10 éves kiképzési időre kell felkészülnie, mialatt különböző környezetből származó emberekkel fog apostoli közösségben együttélni és egybeforrni.

Noviciátus

A kétéves noviciátus a lelki élet megtapasztalása által vezeti be a fiatalokat a szerzeteséletbe. Egyszersmind ez az alapvető próbaidő is, ahol tapasztalatokat gyűjtenek, és tisztázzák hivatásukat. Egy lelki « mester », a magiszter kíséri a novíciusokat (újoncokat) útjuk kezdetén.

A noviciátus az imádság, a meditáció és a csend ideje. Ezt egészíti ki a rendalkotmány és a rendtörténet tanulmányozása, valamint a házi munka. A napirend segíti a novíciust, hogy a közösségi élet követelményeibe illeszkedjen. Ez alkotja a keretet, melyen belül a novíciusok növekvő felelősséggel találhatnak rendszerességet életükben, imádságukban és munkájukban. Különösen két próbatétel várja a novíciust: először a 30 napos nagylelkigyakorlat, amelynek során a szerzetesjelölt alapvető döntést hoz arról, hogy « Jézus társa » legyen-e. Másodszor gyakorlati munkafeladatok kórházban, az ifjúsággal való foglalkozásban (iskola, táborozás, hitoktatás plébániákon), de akár gyári munkában is. Az új apostoli életet jezsuitaként itt próbálhatják ki. A jezsuita novícius életformája által már teljesen a rendhez tartozik. A noviciátus a szegénység, tisztaság, engedelmesség fogadalmával fejeződik be, valamint az arra tett ígérettel, hogy a tanulmányi évek lejártával a Társaság teljes jogú tagjává válik. A jezsuitáknál már az első egyszerű fogadalmak egy életre kötelezneknek: örök fogadalmak. Ignác a belépés kapuját szűkre, a kilépés kapuját szélesre akarta nyitni, ezért a fogadalmakat a rend még feloldhatja, ha a kiképzés folyamán kiderül, hogy nem ez a megfelelő út a jelölt számára.

A noviciátus utáni kiképzési időben minden egyes tagnak ki kell fejlesztenie és egyben próbára is kell tennie képességeit a közösség, az egyház és a világ apostoli szolgálatára, nyitottan korunk szellemi problémáira. A kiképzés ebből a célból három dimenziós: lelki és emberi érettség elérése, filozófiai és teológiai képzés, lelkipásztori tevékenység.

Tanulmányok

A filozófiai alaptanulmányok két évig tartanak, és általában a rend saját egyetemein és főiskoláin folynak. Ezután gyakorlati « bevetés » következik rendi intézményekben (kollégium, ifjúsági központ, plébánia, szociális intézmény, írók háza). Ha a körülmények úgy adják, akkor speciális tanulmányokra is sor kerülhet.

A teológiai alaptanulmány három éve alatt a « skolasztikus », ahogy a jezsuita tanulót nevezik, papszentelésre készül, amely a teológiai és a lelkipásztori kiképzés végén következik.

A felsőbb vagy speciális tanulmányok, a fiatal szerzetes adottságainak, valamint a lelkipásztori szükségleteknek megfelelően kettő-négy évig tarthatnak. A kiképzés végén 5-6 hónap tercia (harmadik probációs idő) következik, a tanulmányi idő alatt szerzett tapasztalatok kiértékelésére. Egy csoport jezsuita azért jön össze egy tapasztalt lelki mester vezetésével, hogy egyénileg és közösen átgondolja tapasztalatait és felismeréseit. A csúcspont a 30 napos nagylelkigyakorlat, melyet másodszor és utoljára végeznek el. A tercia közvetlenül az ünnepélyes fogadalmakra készít fel, amelyekkel a szerzetes véglegesen elkötelezi magát a rend mellett.

Jézus Társasága nemzetköziségé abban is kifejezésre jut, hogy a kiképzés valamelyik szakasza általában külföldön történik.

Testvérek

Miként a leendő szerzetespapok, a testvérek is a kétéves noviciátussal kezdik kiképzésüket. Ezt követi a szakmai képzés. A testvérek egy része kétkezi és adminisztratív munkával foglalkozik, mások lelkipásztori szolgálatot végeznek. A szakmai kiképzést mindenesetre teológiai tanulmányok is kiegészítik. Elegendő és megfelelő szakmai gyakorlat után (6-8 év) a testvérek is terciát végeznek. Ezután

az ünnepélyes örökfogadalmakkal véglegesen elkötelezik magukat a rend mellett.

« Ami a segítőtestvéreket illeti, mindenkinek emlékezetébe akarjuk vésni, mily nagy jelentőségű az ő szerzetesi életük evangéliumi tanúságtétele, és mekkora munkát végeztek a Társaság apostoli művében történetének egész folyamán. Életük napjainkban fokozatosan alkalmazkodik a mai világ körülményeihez: képzésük alaposabb, apostoli működési területük szélesebbé válik, és világosabban kitűnik minden rendtag testvéri egyenlősége.

A rendgyűlés élénken osztja a minden irányból kifejezett sok érdeklődést, és újból kijelenti és hangoztatja: a segítőtestvéri hivatás felbecsülhetetlen értékű küldetésünk megfelelő betöltése szempontjából. A Társaságnak szüksége van a segítőtestvérekre, főleg önmagukért, de munkájukért is, mind közösségi élete, mind pedig apostolkodása érdekében. Azzal, hogy részesednek ugyanabban a szerzetesi odaszentelődésben, és a papok sajátos munkájához hozzáadják a maguk kiegészítő munkáját, hatékonyan járulnak hozzá a Társaság osztatlanul egy céljának eléréséhez. Minthogy tehát mindannyian egyazon testület tagjai vagyunk, szervesen egészítjük ki egymást, és kölcsönösen kapunk segítséget egymástól annak az életformának az utánzására, amelyet Isten Fia tárt az Őt követők elé. Éppen ezért a testvérhivatások hiányát nagy veszteségként könyveljük el, és nem tudunk hozzászokni ehhez a helyzethez.

Viszont tudatában vagyunk annak, hogy részben a mai társadalmi-kulturális helyzetből következnek az új hivatások útjában álló nehézségek. Ezeknek a jelentőségét elismeri az általános rendgyűlés, mégis állítja: a nehézségek legyőzhetők, csak a mieink valamennyien — skolasztikusok, segítőtestvérek és atyák — szívvel-lélekkel lássanak hozzá mindannak a végrehajtásához, amit a két utóbbi rendgyűlés határozatba foglalt, a konkrét követelményeket is beleértve.

Végül az általános rendgyűlés nyíltan megmondja, hogy a szívek megtérésére van szükség, olyan értelemben, hogy többé ne csak emberi kiválóság ismérvei, a világias megítélés alapján értékeljük kölcsönös kapcsolatainkat, hanem Krisztus példájára, aki ne azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy Ő szolgáljon. Így remélhetjük, hogy eredményesen fogjuk hívni Társaságunkba a testvéreket, akik igazán Isten ajándékai ».

(*A 33. általános rendgyűlés határozata a segítőtestvérekről*).

A magyar jezsuiták nagytalálkozója 1992 augusztusában Leányfalun.

A magyar jezsuita provincia története a Társaság visszaállításáig

PÉTERI JÁNOS

AZ ELSŐ JEZSUITÁK MAGYARORSZÁGON
(1561-1567)

RÓMA
1963

Péteri János (= Petruch Antal S.J.) Könyve az első magyar jezsuitákról.

VII. Piusz pápa, aki 1814-ben visszaállította Jézus Társaságát, amelyet 1773-ban XIV. Kelemen pápa törölt el.

A jezsuiták első megjelenése P. Le Jay és P. Salmerón képviseletével a tridenti zsinaton azonnal felkeltette az akkori esztergomi érsek, Oláh Miklós érdeklődését, de akkor még nem telepíthette le őket az országban. A bécsi kollégium 1550-es alapításánál már fontos szempont volt az, hogy segítse a magyar egyház talpraállását. Ide járt az első két magyar rendtag is, Hernáth Péter és Szántó István. 1561-ben megnyithatta kapuit a nagyszombati kollégium, tíz taggal. Az anyagiak hiánya, a helyi iskolával való konfliktus, P. Hernáth rektor korai halála azonban hat év múlva lehetetlenné tették működését, s ezt egy tűzvész is véglegesítette. P. Szántó 1579-re elérte, hogy a pápa Rómában alapítson intézetet a magyar papság képzésére, amit nem sokkal később a már jól működő Német Kollégiumhoz kapcsoltak. A magyar katolikus megújulás egész nemzedékei nőttek fel itt évszázadok alatt. Ugyanebben az évben Báthory fejedelem telepítette le a kolozsmonostori apátságba a jezsuitákat, hogy két év múlva megnyílhasson a kolozsvári kollégium. De rendház indult Nagyváradon is, és elkezdődött a székelyföldi missziók sora. A munkát megszakította a pestises betegeket ápoló, lelkigondozó 18 rendtag halála, főleg azonban az 1588-as erdélyi országgyűlés kitiltó határozata. Az ezt követő időben sűrűn váltották egymást a letelepítő és a kiutasító határozatok, s ez minden nagyobb szabású iskolai tevékenység folytatását megakadályozta.

A török hódoltság miatt csonka Magyarországon a végleges letelepedés alapját a vágsellyei és znióváraljai birtokadomány jelentette, ahol az 1593-ban elindított iskolának tíz év múlva már mintegy négyszáz tanulója volt. Innen ívelt magasra az iskola hitszónokának, Pázmány Péternek pályája. Ő kezdeményezte sok más mellett a nagyszombati kollégium újbóli elindítását, mely két évtizeddel később egyetemmé vált. A magyar középosztály és papság képzésének sokáig hazai fellegvára lett, míg később társra nem talált a kassai püspöki akadémiában.

De e korban a falusi papság teendőit is sok helyütt a miszsziózó, vándor atyák látták el, mint amilyen Sámbár Mátyás volt.

A rend tevékenységének elismerését jelentette, hogy az 1687-es magyar országgyűlés a « szent korona tagjai közé kebelezte », azaz hivatalosan is elismerte. A XVIII. században legalább hétszáz jezsuita író nevével találkozunk, akik Magyarországon könyvet adtak ki, köztük évente féltucat magyar nyelvűt is. A század végére az országban 935 jezsuita tevékenykedik mintegy ötven településen, és számuk dinamikusan növekszik. A magyar rendtagok arányának erőteljes emelkedését jelzi, hogy egy évszázadon keresztül igyekeznek az önálló provinciát megteremteni az osztrák udvar ellenkezésével szemben. A romokban heverő ország hatalmas « munkalehetőségei » teszik érhetővé, hogy nálunk miért nem kényelmesedett el a Társaság, kiváltva környezetének ellenérzését.

Amikor az 1773-as feloszlató rendelet érvénybe lép, ez a mű esik szét darabjaira, de még ekkor is azzal a hatással, hogy a rend vagyona képezi a Katolikus Tanulmányi Alap és részint a Vallásalap jelentős részét, mely századunk közepéig a magyar oktatás meghatározó anyagi bázisa maradt.

A visszatelepítésre már az 1790-es országgyűlésen javaslat

születik, hasonlóan a következő század elején megtartott egyházmegyei zsinatokhoz. Így kerül tíz fiatal a lengyel noviciátusba, hogy majd évtizedek múlva újra itthon dolgozhassanak. Az igazi indulást azonban csak 1853 hozta meg, ismét a nagyszombati rendház megnyitásával. Az ekkor felgyorsult események hatására egy év múlva Pozsonyban nyílik rendház, majd az osztrák provincia bölcseleti főiskolája is ide költözik. Négy év múlva a rend megkapja egyetlen birtokát, a nagykapornakit, a fiatalok képzési költségeinek fedezésére. S az első eredmény: 1860-ban megnyílik a kalocsai gimnázium.

Jézus Társasága elterjedése Szent Ignác idejében. A térképet Jablonkay Gábor S.J. kétkötetes Szent Ignác-életrajzából (1921) vettük át.

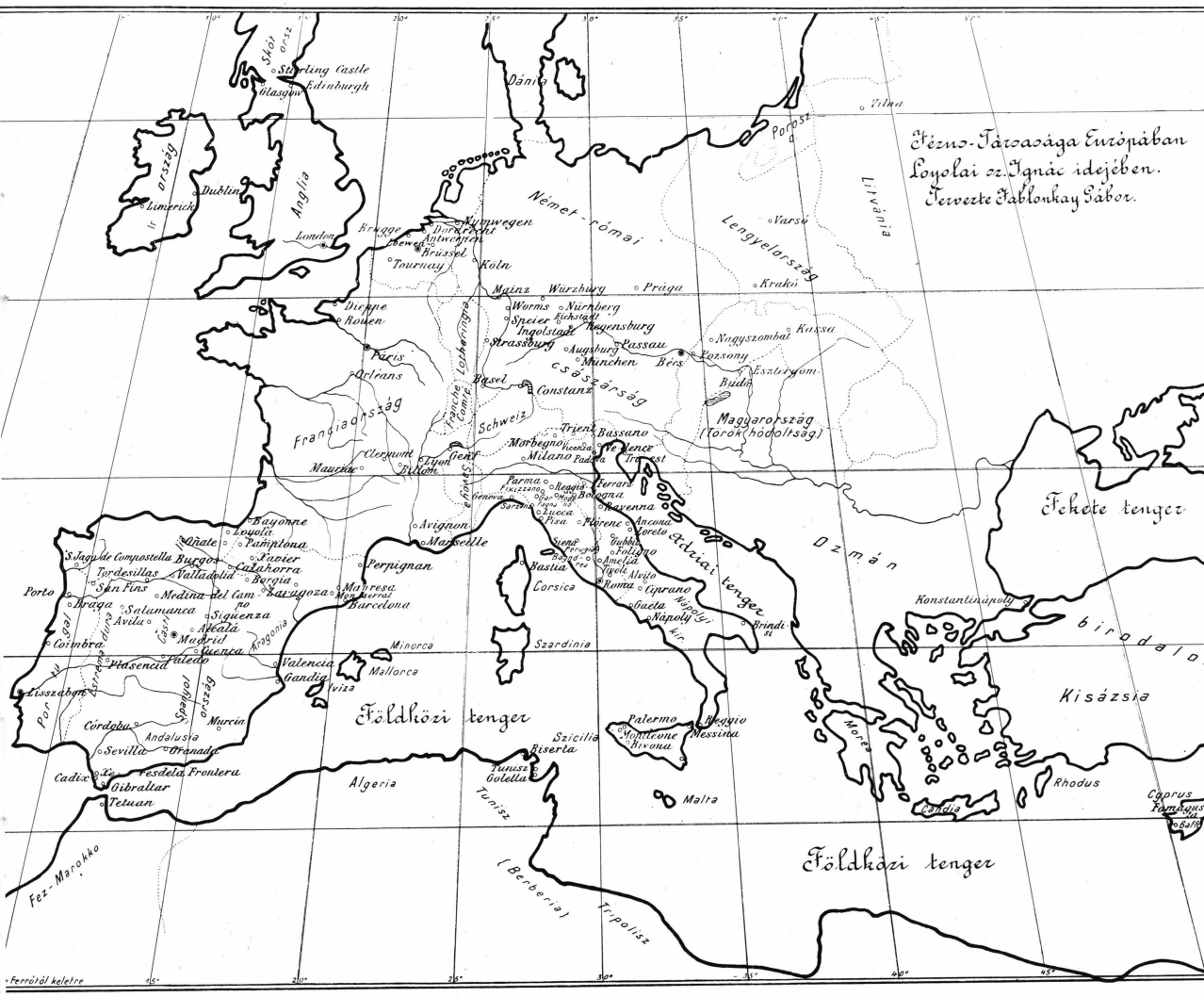

A magyar katolikus megújulás: Pázmány Péter

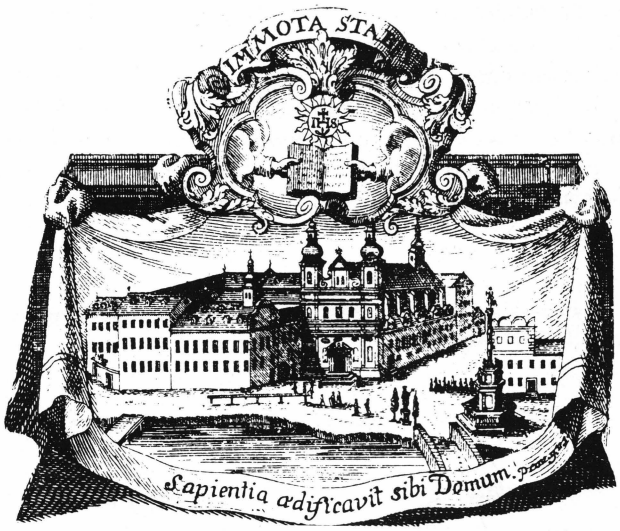

A Pázmány Péter által 1635-ben alapított nagyszomati egyetem, a mai budapesti ELTE őse.

Pázmány Péter (1570-1637) jezsuita író, teológus, esztergomi érsek (1616), bíboros (1629). A « magyar próza atyja » (Kosztolányi).

Pázmány Péter 1570. október 4-én született Váradon, református nemesi család gyermekeként. Édesanyja korai halála után apja a katolikus Toldy Borbálát veszi feleségül. Pázmány Miklós az Erdélyben frissen megtelepült jezsuiták kolozsvári kollégiumába küldi fiát tanulni, ahol az tizennégy évesen katolizál. A középiskola és az akadémia első évének befejezése után felvételét kéri a Jézus Társaságba, s 1588 őszén már el is indulhat Krakkóba, a jezsuita noviciátusba. A beteges novíciust két év múlva először a jobb éghajlatú Jaroslaw kollégiumába, majd Bécsbe küldik, ahol megkezdi filozófiai tanulmányait. Jó két év múlva Rómába megy teológiára, s 1596-ban a lateráni bazilikában pappá szentelik. Ezután Grazba kerül, ahol filozófiai doktorrá avatják, filozófiatanár az egyetemen és a jezsuita konviktus prefektusa. Graz ekkor nemcsak politikai gócpont, hanem a katolikus megújulás « fellegvára » is: Pázmány közelről figyelhette Belső-Ausztria rekatolizálását. 1601-ben elöljárói Magyarországra küldik, ahol az elvont tudományok embere a gyakorlat terére lép: térít, prédikál, lelkigyakorlatokat ad, s belekezd a hitvitákba. Elsajátítja a kor szónoki stílusát, előadásmódja eleven és csatározásszerű, logikája hibátlan, s nem utolsósorban ízesen beszéli a magyar nyelvet, kora magyar irodalmának legkiemelkedőbb alakjának számít. 1603-ban megjelenik első nagyobb vitairata, a « Felelet », melyet Magyari István « Az országokban való sok romlásoknak okairól » című munkájára írt, s az ország pusztulásáért a vallási villongásokat kárhoztatja. Ugyanebben az évben véget ér magyarországi missziója, Grazba rendelik teológiát tanítani. Három év múlva teológiai doktorátust szerez, majd leteheti az ünnepélyes fogadalmakat. 1607 őszén végleg visszakerül Magyarországra, s Forgách Ferenc esztergomi érsek tanácsadója lesz. Pázmány nem azonosul az érsek türelmetlen egyházpolitikájával, s az 1608-as pozsonyi országgyűlésen teljesen világossá válik számára, hogy a

szembehelyezkedés politikája a magyar katolikus egyház teljes megsemmisüléséhez vezet. Ragaszkodik a törvényesség megtartásához, és a vallásszabadság bevezetését javasolja, az egyház belső reformját pedig elsősorban a tridenti határozatok megvalósításával kívánja elérni. 1609-ben három vitairatot ad ki, köztük a híressé vált « Öt szép levelet », és az 1613-ban megjelent főművét: « Az Isteni Igazságra Vezérlő Kalauzt ». Ezzel évszázadokra ad meghatározó « hittankönyvet » a magyar katolikus hívek kezébe, mely egységbe foglalja a katolikus apológiát, korát messze megelőzve. Minthogy következetesen szentírási alapon áll, válaszolni tud a protestáns « sola scriptura » kihívására.

1616-ban turóci prépost, majd esztergomi érsek lett. Egyes becslések szerint mintegy 32 főúri családot térít meg. Legfontosabb térítési « módszere » a családlátogatás, a személyes beszélgetés. Az ifjú nemzedéket igyekezett az ország három jezsuita kollégiumába juttatni.

1619-ben Bethlen Gábor felkelése hároméves száműzetésre kényszeríti. A száműzetésben hitvitákat ír, lefordítja Kempis Krisztus követése c. könyvét, s megalapítja a bécsi magyar papneveldét, a Pázmáneumot. Következetes békepolitikájával segíti az uralkodóház és Bethlen megegyezését, ő a nikolsburgi békeszerződés egyik biztosa.

Magyarországra visszatérve az egyház belső megújulásán fáradozik: a jezsuita Káldi Györggyel lefordíttatja a teljes Szentírást, s papjait a Biblia rendszeres olvasására ösztönzi. Világi katekétákat, ún. licenciátusokat is bevon a lelkipásztorkodásba, és papjait évi lelkigyakorlatok tartására kéri. Pozsonyban letelepíti az angolkisasszonyokat, majd az orsolyitákat, felismerve a leánynevelés és oktatás fontosságát. Társalapítója a győri és a pozsonyi szemináriumnak, s ő hozza létre a nagyszombati egyetemet 1635-ben, melynek a mai ELTE a jogutódja. Utolsó éveiben négy újabb kollégiumot alapít.

Pázmány Péter egyházszervezői, irodalmi, politikai és kulturális munkássága teremtette meg az újkori magyar katolicizmus kereteit.

A magyar jezsuiták kommunikációs központja, a Faludi Ferenc Ház (1026 Budapest, Sodrás u. 13), mellette az épülő noviciátus.

Feladatok régen és ma

Jezsuita folyóiratok: A Szív *(havonta jelenik meg); a* Szolgálat *utódja, a* Távlatok *1993-tól kéthavonként jelenik meg.*

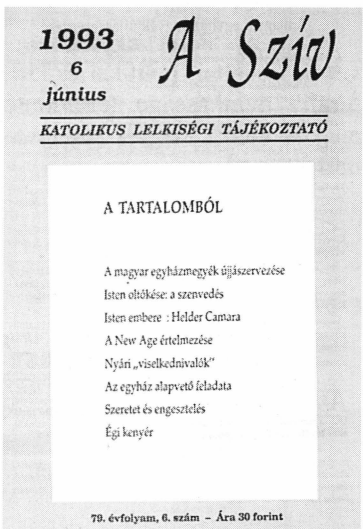

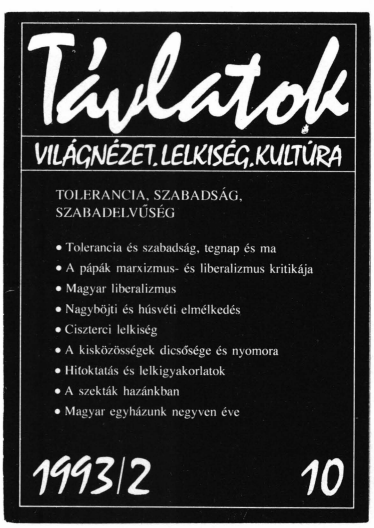

Új fejezet kezdődött a magyar jezsuiták életében 1909-ben, mikor megalakult az önálló magyar rendtartomány. Élére P. Bús Jakab került, aki igen jó lelkivezetői tevékenysége mellett újjáélesztette a Mária Kongregációt.

Az oktatás

1912-ben megszervezi Pécsett a **Piusz Gimnáziumot,** kezdetben egy bérházban, majd 1914-ben a Zichy Gyula pécsi püspök adományozta új épületben.

P. Bíró Ferenc tartományfőnöksége alatt Érden noviciátust, P. Somogyi Jenő pedig Szegeden filozófiát és teológiát létesített. Ebben a szemináriumban végezte a kispapok lelkivezetését P. Hunya Dániel, aki kezdeményezője volt a **Papi Egység** mozgalmának. P. Rozmán János Veszprémben, illetve Egerben, P. Cser-Palkovics István Veszprémben a kispapok spirituálisa, lelkivezetője.

A tudományos munkák terén kell említeni a filozófus P. Jánosi Józsefet, a rend történetével foglalkozó P. Gyenis András és P. Bangha Bélát, aki a sajtó mellett átfogó irodalmi tevékenységet fejtett ki.

A sajtótevékenység

P. Bíró Ferenc megszervezte a Jézus Szíve Népleányok Társaságát, és 1915-ben megalapította **« A Szív »** újságot. P. Bangha Béla, a kiváló szónok, történetíró és szervező 1944-ig szerkesztette a **« Magyar Kultúra »** című lapot. De itt kell megemlíteni a hitbuzgalmi lapokat, mint a « Jézus Szentséges Szívének Hírnöke », a « Szűz Mária Virágoskertje », a « Katolikus Missziók », a « Mária Kongregáció », a « Manréza », vagy a KALOT szociális-oktató lapjait: « Dolgozó Fiatalság » és « Magyar Vetést ».

A KALOT: Katolikus Legényegyletek Országos Tanácsa

A század talán legnagyobb hatású hazai jezsuita tevékenysége a KALOT megszervezése. Két fiatal páter, P. Kerkai Jenő és P. Nagy Töhötöm a kalocsai gimnáziumban végzett nevelői munka tapasztalatai alapján jó érzékkel ismerték fel a kor legfontosabb, de legelhagyatottabb társadalmi rétegében, a parasztságban rejlő erőket. Diákjaik körében szervezik meg először az iskolai szövetkezeteket, hogy bebizonyítsák: meg lehet tanítani őket a modern gazdálkodási, szövetkezeti formákra. Néhány év alatt ebből többszázezres, egész Magyarországot behálózó mozgalom keletkezik. Mindez alulról szerveződve, minden különleges anyagi támogatás nélkül. A fokozatos kiépülést lehetővé tette, hogy tudatosan törekedtek a saját oktatói, szervezői gárda képzésére. A budapesti központ mintegy húsz szakosztállyal és kétszáz világi munkatárssal dolgozott. A gazdaképző és vezetőképző táborokból alakult ki 1935-től a tizenkilenc későbbi népfőiskola. A gazdasági felemelést szolgáló képzést hamarosan szervesen egészítette ki a népi kultúra ápolása, gyorsan szaporodtak a falusi könyvtárak, önképzőkörök, táncházak. A mozgalom jelentős sajtótevékenységet is kifejtett a Dolgozó Fiatalság, Ifjúságunk, KALOT-munkafüzet, Forrástár, Népünk és a Magyar Vetés hasábjain.

Az identitást adó programok végül a lelki megújuláshoz is hozzásegítettek. Az országos legény szentségimádás, a Mária-

tisztelet szorgalmazása szorosan kapcsolódott más jezsuiták hagyományos missziós tevékenységéhez a magyar falvakban.

A hatalmas tömegeket mozgató programok természetesen sokak szemében politikai erővé váltak. A KALOT mégis megőrizte függetlenségét, bár keményen kiállt a földreform következetes és gyors megoldása mellett. Ezt azonban nem erőszakos eszközökkel akarta elérni, hanem számítva ennek bekövetkezésére, a hazai parasztságot szándékozott felkészíteni majdani feladataira. Mindez azonban nem menthette meg attól, hogy a 1946 nyarán be ne tiltsák működését. A KALOT lelkisége azonban még két évig az ún. falumanréza mozgalomban folytatódott, melynek keretében a téli hónapokban a falvakban adtak lelkigyakorlatokat az atyák. P. Kerkait végül letartóztatták, és tíz év börtönre ítélték.

Programját így foglalta össze:

Krisztusibb embert!
Műveltebb falut!
Életerős népet!
Önérzetes magyart!

A kínai misszió

Az első világháborút követő bizonytalan időszakban P. Somogyi provinciális fogadalmat tett, hogy a zűrzavar elmúltával missziót vállal a magyar provincia. Elsőként P. Szarvas Miklós érkezett misszióba a kínai Taming missziós állomására, melynek létszáma a kínai származásúakkal együtt hamarosan 46-ra emelkedett. Tevékenységüket csak a maoista invázió tette lehetetlenné, mikor is a többség Tajvanon folytatta tevékenységét. Nemzetközileg is elismert P. Ladányi László tevékenysége, aki negyven éven át egymaga szerkesztette Hongkongban a legjobb Kínával foglalkozó angol nyelvű folyóiratot.

Törökországban P. Derecskei János, P. Vendel János és P. Kardas József munkássága érdemel figyelmet.

A háborút követően

Az újjáépítés lendületét mutatja, hogy a baloldali nyomás ellenére a mozgalmak újjáindultak, és a lelkipásztorkodás új módszereivel, a tanyasi missziókkal és a « falumanrézával » szép eredményeket értek el. A korábbi lapok közül egyedül engedélyezett Szív újság példányszáma 1947/48-ban meghaladta a kétszázezret. A « fordulat évében » készült el a **kaposvári rendház** és templom. Ez azonban már az iskolák államosításának idején történt, és nemsokára megkezdődött a « veszélyesebb » rendtagok letartóztatása. A helyzet lehetetlenné válásával, római utasításra megindult a fiatal rendtagok külföldre menekítése, de a Szegeden tanuló többség, a novíciusokkal együtt mintegy hetvenen, már itt rekedtek. 1949/50-ben, most már önként vállalt, veszélyes szökéssel közülük ötvennégyen még kijutottak nyugatra. A többiek így vagy úgy lebuktak, és vagy internáló táborba kerültek évekre, vagy az egyházmegyés szemináriumokból is kiszórva fizikai munkát végeztek 56-ig, amikor ők is távoztak. Ez a folyamatos perek, börtönbüntetések ideje és a szétszóratásé...

A nyugatra menekültek önálló « szekciót » alkotva folytatták a fiatalok kiképzését, akik aztán a világ különféle országaiban álltak meg helyüket, várván a visszatérés pillanatát.

Negyven évvel később

1989-ben újból megindulhatott a magyar provincia élete. A legelső feladat a rendi utánpótlás nevelése és elhelyezése. Így a **noviciátus** Hódmezővásárhelyen kezdte el működését, majd 1991 őszén Szegedre költözött.

Továbbra is fontos feladat maradt a rend templomainak **lelkipásztori ellátása:** Budapesten a Jézus Szíve-templom, Kispesten és Hódmezővásárhelyen plébánia, Szegeden, Kalocsán lelkészség.

A rend sajátos feladata ma is a **lelkigyakorlat-adás.** Még a nyolcvanas évek folyamán Lékai László bíboros segítségével lehetőség nyílott Leányfalun egy nagyobb befogadóképességű ház létrehozására, melyben jezsuita atyák is gyakran adnak lelkigyakorlatokat.

A provincia többségét az idősebbek alkotják. A beteg rendtagok részére Budán a Radvány utcában rendi **öregotthont** nyitottak.

Fontos feladat a **katolikus sajtó** munkálása is. P. Sajgó Szabolcs szerkesztésében megújult a régi jezsuita lelkiségi tájékoztató, **« A Szív »** újság is. A vidék, az egyszerűbb emberek és a gyerekek számára íródik, hogy a mindennapi evangéliumot az imaapostolság segítségével vigye el hozzájuk. Amint a lap « emigráns » éveiben a szétszóródott magyarság sokhelyütt egyetlen lelki és nyelvi tápláléka volt, úgy most idehaza az alapvető társadalmi értékeket, mint például a család egységét helyezi előtérbe.

P. Szabó Ferenc és P. Nagy Ferenc szerkesztik a **« Távlatok »** című kulturális folyóiratot, amely az emigrációban kiadott « Szolgálat » utódaként, 1991-től már idehaza alakított ki új arculatot. A világnézet, kultúra

és lelkiség terén szándékozik az értelmiséghez elvinni a modern keresztény gondolkodást.

A « **Mérleg** » szerkesztésében, mely nyugati lapok és könyvek szemléjeként fontos szerepet töltött és tölt be a magyar egyház szellemi megújításában, ugyancsak több jezsuita vesz részt.

A Vatikáni Rádió magyar műsorát magyar jezsuiták vezetik 1949 óta. Jelenleg P. Benkő Antal a magyar tagozat felelőse.

A **misszió** ma is időszerű. Jelenleg P. Bohán Béla dolgozik **Kárpátalján,** az égető magyar paphiányt enyhítve. A nyugati szórványban élő magyarok között is világszerte dolgoznak magyar jezsuiták. Az ő lelkipásztori tevékenységüket fogja össze P. Miklósházy Attila mint a szétszóratásban élő magyarok püspöke.

A rendtartományból többen is aktívan vesznek részt oktatói vagy egyházi **tudományos munkában** is itthon és külföldön egyaránt. A külföldről hazatértek között P. Weissmahr Béla noviciusmester a szegedi Hittudományi Főiskolán oktat.

Bécsben működik a **Magyar Egyházszociológiai Intézet (UKI)** P. András Imre vezetésével. Az intézmény 1956 után Bécsből kísérte figyelemmel és látta el információkkal, elemzésekkel a magyar egyházat.

1992 nyarán pedig Budapesten megnyílt a Faludi Ferencház, mely helyet ad « A Szív » és a « Távlatok » szerkesztőségének és az UKI egy részének is.

OCIPE a Jézus Társasága által kezdeményezett társadalmi, politikai folyamatokat elemző szervezet az Európai Közösség brüsszeli központjában. Az európai egységesülési folyamatban képviseli az egyházat az azt közvetlenül érintő kérdésekben, és közvetíti az európai gondolatot a helyi egyházak felé. Az OCIPÉ-nek is van irodája a Faludi-Házban. Lapja « Európai Szemmel » negyedévenként jelenik meg.

A Szent Ignác Kollégium az első jezsuita kollégiumok szellemében az elkötelezett katolikus értelmiség nevelését tűzte ki céljául. A jezsuita lelkivezetés és a kollégium saját képzési programjai segítik ebben a Budapesten tanuló vidéki diákokat.

A magyarországi noviciátus élete

1978-ban a kanadai Torontóban magyar noviciátus alakult. 1989-ben az újjáéledő magyar provincia első feladatai közé tartozott ennek « hazatelepítése » Hódmezővásárhelyre. *A hely egy év alatt nagyon szűknek bizonyult, így éltünk a lehetőséggel és beköltöztünk a szegedi szeminárium épületének egyik újonnan visszakapott részébe.*

A novíciátus életének mindennapjait a rendszeres imádság tagolja. Reggel 6-tól 7-ig elmélkedünk, ki a szobájában, ki a kápolnában, majd közös szentmisén veszünk részt. A délelőttöt házimunkával és tanulással töltjük, majd délben ismét megállunk rövid lelkiismeretvizsgálatra és litániára. Ebéd után kötetlen beszélgetésre, kikapcsolódásra van lehetőség. Ekkor « szabad a pálya »: ki lehet menni a városba, de leginkább az intenzív mozgásnak, sportnak az ideje ez. 16 órától magiszterünk előadást tart a rend történetéről, szellemiségéről. Utána ismét egy óra jut tanulásra, elmélyülésre. 18 órától félórára elmélkedni, imádkozni megyünk. Vacsora után aki akarja, megnézheti a tévéhíradót. Minden második este magiszterünk egy rövid bevezetést tart a másnapi szentírási elmélkedéshez. Az esti szilenciumban lelkiismeret-vizsgálatot végzünk, visszatekintve a nap eseményeire, végül rövid hálaadással fejezzük be a napot. Fél tíz és tíz között térünk nyugovóra.

A hétvégeken lehetőség van többet mozogni, akár kirándulni is. Erre való a szombati « villanap ».

Fontos esemény életünkben a 30 napos ignáci lelkigyakorlat. Ez hivatásunk és imaéletünk megalapozása, illetve elmélyítése, amit később az évenkénti nyolcnapos lelkigyakorlat követ.

Tavasszal és ősszel két hónapra probációra megyünk, azaz megszokott életünktől teljesen elütő területen dolgozunk. Néhányan fogyatékos gyermekekkel foglalkoznak, mások Teréz anya nővéreinél szolgálják a rászorulókat az ingyenkonyhán, vagy jezsuita templomok lelkipásztori munkáját segítik, míg a másodévesek általában külföldi intenzív nyelvkurzusokra mennek. Nyáron közösen vakációzunk.

A skolasztikátus

A két év noviciátus után a fiatal jezsuita örökfogadalmat tesz, ettől fogva skolasztikusnak, tanuló rendtagnak számít. A mintegy tízéves tanulmányi idő alatt a személyi és lelki érettség, a filozófiai és teológiai képzettség valamint pasztorális tapasztalatok megszerzésével készül a papságra.

A noviciátus alatt megszokott napi imagyakorlatok további végzése mellett egy önállóbb és felelősségteljesebb időszak következik. Választott lelkivezetővel és a tanuló rendtársak kisebb közösségében készül későbbi feladatára. A filozófia és teológia mélyebb elsajátításán

túl személyes érdeklődésének és a jövendő munkaterületének megfelelő szaktanulmányokat is folytathat. A képzés részben külföldi jezsuita intézményekben történik. Ennek célja a látókör szélesítése, az idegen kultúrákkal való megismerkedés és a nyelv elsajátítása. A tanulás mellett rendszeresen vesznek részt apostoli munkákban, például ifjúsági, kórházi, menekültügyi s más tevékenységekben. A tanulmányokat megszakítja egy-két év, az ún. magisztérium, melyben sor kerülhet részben szaktanulmányokra, részben ezek gyakorlati alkalmazására.

Könyvajánlat

Általános bevezetés:

— Loyolai Szent Ignác írásaiból (szerk. Szabó Ferenc SJ, Róma 1990).

— 33. Általános Rendgyűlés határozatai (Toronto 1987).

Rendtörténet:

— Jablonkay Gábor SJ: Loyolai Szent Ignác élete és működése I-II.(Bp. 1921).

— Loyolai Szent. Ignác visszaemlékezései (ford. Gyenis András SJ, Bp. 1934).

— Bangha Béla SJ: A négyszáz éves Jézustársaság (Bp., 1940).

— Bangha Béla SJ: Képek a Jézustársaság történetéből (Bp., 1940).

— Péteri János SJ: Az első magyar jezsuiták (Róma, 1963).

— Gyenis András SJ: Száz jezsuita arcél I-III. (Bp. 1941).

— Gyenis András SJ: Hittel és tudással (Szent István Társulat, 1942).

— Szarvas Miklós SJ: Magyar jezsuiták Kínában (Szeged, 1934).

— Meszlényi Antal: Magyar jezsuiták a XVI. században (Szent István Társulat, 1931).

— Jezsuita missziók (Szeged 1990. Adattár 26/I).

— Pálos Antal SJ: « Viharon vészen át ». Jezsuiták a szétszóratásban (Anima Una könyvek 1. 1992. Kecskemét).

— Kortárs magyar jezsuiták I (szerk. Szabó Ferenc SJ, « Anima Una »-könyvek 2) Prugg Verlag, Eisenstadt 1991).

— Kortárs magyar jezsuiták II (« Anima Una »-könyvek 3), Budapest, 1992.

— Petruch Antal SJ: « Száz év a magyar jezsuiták múltjából », I-II. kötet, (« Anima Una »-könyvek 4-5. kötet), Korda Kiadó, Kecskemét, 1992. A III. kötet előkészületben (« Anima Una »-könyvek 6).

— Az « Anima Una »-könyvek 7. kötete előkészületben: André Ravier SJ: Loyolai Szent Ignác megalapítja Jézus Társaságát.

Lelkiség:

— Loyolai Szent Ignác lelkigyakorlatos könyve (Szent István Társulat, Bp. 1986).

— Jean Laplace: A lélek műhelyében (Prugg Verlag, Eisenstadt 1980).

— Gálffy László SJ: Jezsuita szellem (Korda, Bp. 1942).

— Mócsy Imre SJ: Nyitott szívvel (Szent István Társulat, Bp. 1988).

Rendi címek

Tartományfőnökség:

P. Nemesszeghy Ervin SJ

1088 - Budapest, Mária utca 25.

Tel: 118-3479, 118-9366.

Noviciátus:

P. Weissmahr Béla SJ

6720 - Szeged, Dóm tér 5.

Tel: 62 - 321 594.

Magyarországon kívül élő európai magyar jezsuiták elöljárója:

P. Hegyi János SJ

8000 - München 19, Zuccalistr. 16. Germany

Tel:(49-89) 179-009-40.

Az Európán kívül élő magyar jezsuiták elöljárója:

P. Jaschkó Balázs SJ

St. Elisabeth of Hungary Parish,

432 Sheppard Ave. E., Toronto, Ont., M2N 3B7

Tel: (1-416) 225-3300.

Tartalom

Előszó 5

Azt mondják, hogy a jezsuiták... 6

A jezsuita ma 7

Loyolai Ignác 1491-1556 8

Származás és világi karrier 8

Újrakezdés Loyolában 8

Montserrat és Manresa 8

Zarándoklat Jeruzsálembe 8

Barcelona 9

Összetűzések Alcalában 9

Tanulmányok Párizsban 9

Velence 9

Úton Róma felé 9

A Generális 10

A Zarándok vallomásaiból 11

A társaság tevékenysége a történelem folyamán 12

A lelkek gondozása 12

A népmissziók 12

Az oktatásért 12

Az oktatási rend 12

Teológia 13

Az asztronómia 14

Fizika és matematika 14

Földrajz és néprajz 14

Biológia 16

A nyelvtudományokban 16

A történettudományok 16

A missziók 17

Kína és az inkulturáció 17

Régi és új Társaság 19

Út a felosztáshoz: a megmerevedés 19

Az újraengedélyezés 19

A XIX. század vége 20

A XX. század 20

Hivatás és küldetés 22

Az evangéliumi tanácsok követése a Jézus Társaságban 22

Krisztus személyétől megérintve 22

A pápa iránti engedelmességi fogadalom 22

Szegénység — Hasonlítani a szegény Jézushoz 23

Tisztaság, avagy papi nőtlenség Jézus követésében 23

Mindenben megtalálni Istent 23

Contemplativus in actione - A tevékenységben szemlélődő élet 23

Egyesülni Istennel az imában és a tevékenységben 23

« Isten nagyobb dicsőségére... » 24

Odafordulni a világhoz 24

Az emberek szolgálata 24

A lelkigyakorlatok 25

Lelki hagyaték 25

A választás napjai 25

Az Istenre irányultság 25

Az indifferencia: Istenre hagyatkozás 25

A belső szabadság 25

Dönteni a hit fényében 26

A lelkigyakorlatok felépítése és tartalma 26

Jézus Társasága — A rend szerkezete 27

Nem hagyományos rend 27

Az engedelmesség hangsúlyozása 27

A rend felépítése 27

Mai munkaterületek szerte a világon 29

Iskolák és egyetemek 29

Tömegtájékoztatás 29

JIV: Jesuit International Volunteers: Nemzetközi Jezsuita Önkéntesek 29

Keresztény Élet Közösségei: KÉK 30

JRS: Jesuit Refugee Service, Jezsuita Menekültszolgálat 30

Imaapostolság 30

Szívgárda 30

A jezsuiták kiképzése 31

« Ahogy én látom a fiatal jezsuitákat » (Pedro Arrupe) 31

Belépés 32

Noviciátus 32

Tanulmányok 32

Testvérek 32

A magyar jezsuita provincia története a Társaság visszaállításáig 34

A magyar katolikus megújulás: Pázmány Péter 36

Feladatok régen és ma 38

Az oktatás 38

A sajtótevékenység 39

A KALOT: Katolikus Legényegyletek Országos Tanácsa 38

A kínai misszió 39

A háborút követően 39

Negyven évvel később 39

A magyarországi noviciátus élete 40

A skolasztikátus 40

Könyvajánlat 41

Rendi címek 41

AD MAJOREM DEI GLORIAM

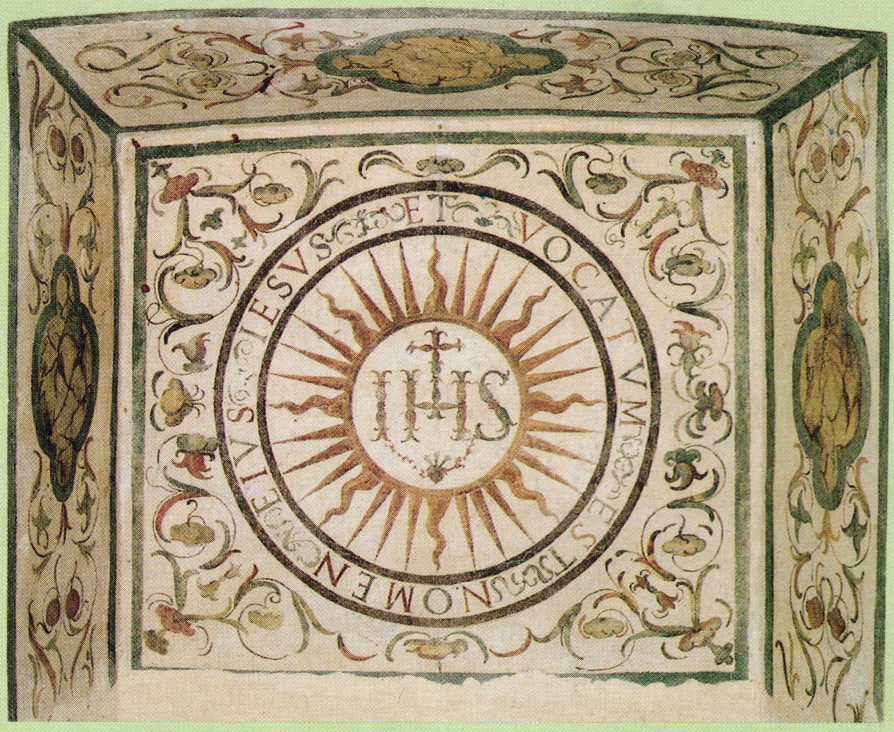

MINDENT ISTEN NAGYOBB DICSŐSÉGÉRE